

Ljubljanski



Leposloven in znanstven list.

Štev. 10.

V Ljubljani 1. oktobra 1889.

Leto IX.

Konvulziven trenutek.

Oh, Bože moj, li svet se h koncu sklanja,
Poslednji sodbe dan se nam naznanja?
Vse meša se, vrtí se vse in maja,
V orjaškem plesu vse besni in raja.

Postala zemlja razburjeno morje,
Océan valovit je vse obzorje,
Plamteče zvezde padajo iz neba,
In večno sámo se nebó koleba!

Oh, istina li to al' grozna sanja? . . .
Kdaj prebudim iz strašnega se spanja?
Naj li umrem, naj li živim? Oh, béda,
Oh, sodni dan, oh, groznega pogleda! . . .

Oh, grozne ti nespameti, oh, smeha!
Mirtíj, saj burna igra ta preneha,
Denès takó, a jutri bo drugače:
Usode izpremembe smo igrače.

Vse v dremanji bo jutri pozaspalo,
Ozračje kakor mrtvec mirovalo;
Ni bilka v travi se ne bo zibala:
Pa to li zopet sanja bo in šala!

Življenje čudno! dènes ognjevite
Ob glavi stréle švigajo srdite,
A jutri mirno bodo vkrog plesale
In me brezskrbno sitne muhe klale!

Pozdr, pozdr, ti bédna duša moja!
Mirtí s posmehom pričakuj in boja:
Življenje, smrt, pekél, nebó že davno
Pred máno vse jednako je in ravno!

Zamejski.





Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)



nekaki nezavesti je prijahal grajski pisár tisti večer pred visoške hleve.

V dvorci so gorele že luči po vseh zgorenjih prostorih in v vsem poslopji je vladala živahnost, prav kakor v časih, ko je škof prišel na jesenski lov ter s svojim obilnim spremstvom tu nočeval. Oddal je hlapcu konja in molčé odšel proti veži.

Na stopnicah sta sedela oborožena grajska hlapca in jeden je ravno izpregovoril: »To bode dolgočasno, stražiti to žensko! Da bi le kaj pijače bilo!«

»Saj ga poznaš, tega pasjega oskrbnika,« odgovoril je drugi, »vse bi rad sam pognal in požrl. Na Laško se bodem vpisal, tam bode kaka vojska in tam se dobro živi!«

Jošt Tolmajnar je stopil v vežo. Na velikem in prostornem ognjišči je gorel ogenj v mogočnih plamenih ter švigal okrog trebušnega kotla, ki je na težki verigi visel od stropa. Mina, kuharica iz Loškega grada, vrtila je s potnim obrazom pišče, da se je pravilno peklo nad žrjavico, in deklam je ukazovala, da so prestavljale lonce, donašale vode in drva cepile. Ugledavši našega pisárja je Mina takoj oblastno zavpila nánj: »Pod to streho pa res ni nič! Ni jajec, ni masti in še moke ni! Moj Bog, kaj bi počeli, če bi prišla Njega presvetlost, premilostivi škof in bi hotel tu nočiti in jesti! V zémľjo bi se morali pogrezniti, če bi ne hoteli mu skuhati samega fižola, kakor ga kuhate svojim svinjam! Nisem vedela, da takó slábo gospodarite, gospod Jošt! Da nismo zasačili pod streho grahaste koklje, ki jo sedaj tu vrtim na ražnji, ne vem, kaj bi bila jedla premilostiva grofica Suzana!«

»Kdo je znal, da pridete!« odgovoril je Jošt zamolklo. »Vitez Hohenburg mi ni pisal, ne poročil. Kje naj vzamem mesá in kje drugih potrebščin? Na Visokem je révsčina, mati Mina! Tudi mi je vitez Hohenburg, predobri naš gospod, pravil, da ste vse suhó pripeljali.«

»Kaj« — in mati Mina je tu za naše čase precèj robato zaklela — »kàj Vi mislite, da nam v Loki na grádu vsega ostaja? Kmetom recite, pa Vam navlečejo skupaj, mi pa moramo vse kupovati in drago plačevati! Glej, da lonca ne prevézneš, burklja poljanska!« Te zadnje besede so veljale dekli, ki se je pri ognjišči neróдно sukala. »Že vem, da bodem pa le jaz morala vse prebiti zavoljo te luteranske grofice!«

Še bi se bila jezila kuharica Mina, ali prav takrat je prihitela po stopnicah s prvega nadstropja nizdolu mlada gosposka ženska. Bila je to, takó je mislil Jošt Tolmajnar, nekaka hišina pri grofici Suzani. V tistem času pa se je zeló ošabno nosila in silno osóрно je vprašala: »Ali boste že vender kàj scmárilé?«

»Kaj hočemo pripraviti, kadar nimamo ničesar v roke vzeti!« odgovorila je kuharica Mina ravno takó osóрно.

»Tiho!« In tu je debelo kuharico takó ostro pogledala, da se je tej takoj vsaka beseda zaprla. Potem pa je ugledala Jošta Tolmajnarja.

»Kdo ste Vi?«

Ubogemu pisárju je šinila kri čez belo lice, ko je čutil pogled mladega dekleta.

»Jošt Tolmajnar, grajski pisár tu na Visokem!« odgovoril je ponižno.

»Grofica Suzana je že povpraševala po Vas, ali nikjer Vas ni bilo!«

»Gospod vitez Hohenburg je imel z mano opraviti, in Mati božja vé, da bi drugače bil že prej domá!«

»Gospod vitez Hohenburg!« zasmijala se je pikro hišina, »pognali bi ga bili, da bi bil tekel tja do Rima! Matere božje mi pa ne častite, ker grofica Suzana tega neče! Mi smo spoznavalci svetega evangelija! Sedaj pa stopajte za mano, mladi Vi krivoverec. Ha!«

Sfrfetala je po stopnicah navzgor. Jošt Tolmajnar je korakal za njó in hipoma ga je naudala čudna srčnost. Čutil je, da ima vender s samimi luteranci opraviti in toliko je védel, da ne bode pustil, da bi ga zaničevale te tujke in spoznavalke krivega preroka!

Stopila sta v tisto sobo, ki je bila pripravljena za prevzvišenega škofa samega, če je hotel nočévati na Visokem. Ali danes pa so bile ta krasni prostor zasedle te ženske in postelja, ki je služila do sedaj blagoslovljenemu nasledniku apostolov, imela je danes objeti grešno

teló mlade luteranke! Pisárju je hotela zastati kri v srci. Ozrl se je po stenah, kjer je viselo nekaj v železje zavitih podob brižinskih škofov, in videlo se mu je, kakor bi ga ironično opazovali ti stari obrazi izmed starih, okajenih okvirov. Z globokim poklonom je obtičal pri vratih. Mlada njegova spremljevalka pa je veselo vzkliknila: »Tu je naš strah, Suzana! Glej ga, sovražnika svetega evangelija! Ta nama ima z oboroženo roko zapirati pot do nebes! Ha, ha!«

Jošt Tolmajnar je dvignil oko. Ondu v visokem stolu je sedela bogato napravljena ženska. Kaj takó krasnega naš pisár do tistega dné še ni bil ugledal. Okrog rožnatega obraza so se ji vsipali na ramo rmeni, nemški lasje v toliki obilici, da se je bilo čuditi, ker nje glavica ni opešala pod tem lepim bremenom! Obleka se ji je tesno oprijemala telesa, takó, da so se povsod kazale bohótné oblike njegove. Grofica Suzana je imela tedaj komaj dvajset let in je cvetela v pomládi lepote svoje! Tistikrat pa je bila razjarjena, in z belo roko je časih udarila po mizi pred sabo.

Pisárja niti pogledala ni. »Lepa ječa bode to, Agata,« izpregovorila je rezko, »in jaz samó ne umejem, kakó je grof Herbert pristil, da so me služabniki babilonskega mašnika semkaj privedli! Toda močno se motijo menéči, da nas bodo s takimi silami odtrgali od svetega evangelija!«

»Nikdar ne!« pritrčila je óna žarovito. Postavila se je tik pisárja ter dejala: »Nikdar ne, mi ostanemo spoznavalci svetega evangelija, akotudi se Njega presvetlost v Freisingenu radi tega razpoči!«

»Krivoverci so od nekdej z veliko trdovratnostjo zagovarjali krive svoje nauke,« odgovoril je Jošt Tolmajnar tiho ali odločno. In še je dostavil: »Krivoverec se predrugeči šele tedaj, ko ga satan trga s svojo pestjó!«

»Kdo je krivoverec?« vprašala je grofica Suzana razburjeno in se dvignila s stola.

Pisár se je globoko poklonil: »Z vso spoštljivostjo, katera mi je naložena v dolžnost, trdim, da je vsakdo krivoverec, ki lazi za tistim menihom, odpadnikom od prave, svete vere!«

»Ti lažeš, hlapec umazani!« odgovorila je grofica razljúčena. »Vi vsi ste krivoverci, ko vender molite les in kamen, kar je vse mrtvó! Da véš, prasè babilonsko!«

Jošt se je zopet globoko priklonil. »Kakor ukazujete, milost Vaša, ali vender ni takó. Da mi je sméti z Vami govoriti, kakor mi ni, izpregovoril bi pač drugače!«

»Kakó bi govorili potem?« vprašala je Agata.

»Potem bi Vas privezal tam spodaj k orehu na dvorišči in dvema hlapcema bi ukazal, da bi Vas tepla do krvi, dokler bi na kolenih ne klical na pomoč božje naše Porodnice, ki kraljuje nad nami v nebesih! Takó bi delal jaz tedaj!«

»Čemu se pripravamo ž njim?« rekla je grofica Suzana. »Mi se ne bojimo niti njega, niti njegovih hlapcev! Čula sem, da oznanjuje v tem pogorji čestitljivi magister Jurij sveto evangelije. Glej, da mi ga privédeš tu sem, ker nečem ostati brez tolažbe svoje vere!«

»Z vso spoštljivostjo do Vas,« izpregovoril je pisár in se zopet globoko poklonil, »omenjam, da se resnično klati ta predikant po hribih tod okoli. Pa če ga zalezem, bodisi na Visokem ali v zelenem gozdu, izročim ga svojim hlapcem, da ga vlečejo v Loko. In če se zlépa ne uda, tedaj bije zadnja ura grešnemu njegovemu življenju, kakor gotovo nam je sveta Devica porodila Odrešenika svetá!«

»Ali jaz hočem, da pride predikant Jurij semkaj!« In grofici Suzani so se kar iskre vtrinjale iz očíj.

»Kakor ukazujete, milost Vaša, ali jaz ga vržem v železje, ker mi je takó zapovedano. Tudi mi je vitez Hohenburg govoril drugače!«

»Kaj ti je govoril ta Hohenburg?«

»Da imate vsako nedeljo in praznik obiskavati službo božjo, da se imate tam spodobno vésti, in da ne bodete v pohujšanje srénji, katero itak na vsch straneh zapeljujejo odpadniki!«

»V cerkev k papistom?!« odgovorila je zaničljivo Suzana. »Če me hlapci s silo vlečejo tja, drugače ne, ljubi prijatelj moj!«

»Gospod s Hohenburga je takó zapovedal. In če bode treba hlapcev, imamo jih tudi!«

»Oj, ta kača!« jezila se je Agata. Grofica je pa vstala in se postavila tik Jošta Tolmajnarja. Pomirila se je in na pisárjev blede obraz je uprla okó. Kakor zabodena riba je zatrepetal Jošt in mraz mu je obvezal vse teló. Ko se je ozrl proti nji, srečal se je z nje bliščočim pogledom. Bilo mu je, kakor da se razprostira pred njim neskončna livada, kjer je cvetela vijolica pri vijolici. In zdelo se mu je tudi, kakor bi ga objemala vonjava bohótné jutrove dežele. Ubogi Tolmajnar, kakó hitro te bode zapustila vsa razsodnost! Takim očém nasproti je nemogoče vsako bojevanje! In to je gotovo opazila tudi grofica Suzana.

»Revež!« rekla je mehko. »Kolika škoda, da tičiš takó globoko v zmotah in da preganjaš, kakor Savel nekdáj, spoznavalce prave vere. Poglej, Agata, poglej!«

Pristopila je tudi Agata.

»Poglej,« govorila je óna dalje, »ta nesrečnež nas morí in davi, ali vender nosi na čelu znamenje svetega evangelija! Tukaj na čelu je poteza, o kateri nam je pravil gospod Melanhton, da diči tudi čelo našemu zapovedniku v Vitenbergu!«

»Znamenje svetega evangelija!« vzkliknila je Agata, »res, tu se mu žari na čelu. Bog si ga je izbral in gotovo bode še mučenik za resnice evangelija božjega!«

»Dà! Evo znamenja, ki je nosijo samó izvoljenci!« In grofica Suzana je volne svoje prste pisárju položila na čelo, in počasi in mehko potegnila po progi, o kateri do tedaj ubogi naš pisár še ničesar ni védel. Zapuščale so nesrečneža zadnje moči! V meglo se mu je vse zavilo, in pomešali so se temni obrazi na steni z zlatimi lasmi, ki so obkrožali dekletov obraz. Iz te megle pa sta mu svetili dve zvezdi, bliščeči in žareči, goreči dekletovi očesi! Že ga je pograbilo valovje življenja ter ga zasukalo v peneči svoj vrtinec, iz katerega ni rešitve!

»In sedaj pojdite v imeni Jezusovem,« izpregovorila je grofica sladko, »in nikar ne pozabite, da nosite pečat izvoljencev!«

»Lahko noč, gospod Tolmajnar!« dejala je tudi Agata, »in ne pozabite, da ste poklicani med mučenike svetega evangelija!«

Jošt Tolmajnar se je z veliko nerodnostjo priklonil in odtaval iz sobe. Zunaj na hodniku je obstal, a za njim je prišla tudi megla, katera ga je že v sobi objemala. Storil si je znamenje svetega križa, toda megla se ni hotela razpršiti in še vedno je čutil na čelu, kakor bi ga žgalo razbeljeno železo, tam, kamor mu je bila položila grofica Suzana bele svoje prste. Lezel je po stopnicah nizdolu, ali megla se je vlekla ž njim. V nji se mu je za trenutke pokazala podoba Franice z Dobja, vender takoj se je zopet pričela izgubljati, in končno se je popolnoma raztopila. Namesto nje pa je stopil na povišje ostro obrisan obraz nemške grofice in nje oči so mu pošiljale najslajše pozdrave. Da bi se odtegnil tej zapeljivi izkušnjava, planil je kakor besen iz veže mimo ognjišča, kjer je še vedno zapovedovala mati Mina. Na zelenem travniku pa se je vrgel v hladno travo in ječé si tiščal razbeljeno glavo v mehko zemljo.

A ondukaj v dvorci pa je tedaj tekala drobna Agata po sobi in od smeha je tleskala z rokami kličé: »Tepec! Tepec!«

In grofica Suzana je pristavila:

»Ta naju bode kratkočasil v tej pustinji! Če bi se ne bojevala za sveto evangelije, takoj bi vse storila, kar zahteva Njega škofovska visokost. Niti jeden dan bi ne ostala tukaj! Toda za sveto evangelije rada trpím!«

»Ali si videla, Suzana, kakó je zvijal gorjanski obraz, ko si mu s prstom pometala po čelu? Oj, ta tepec! Ta tepec!«

Obe sta se smijali; a Jošt Tolmajnar je še vedno vzdihoval v rosní travi, in brez uspeha poskušal umiriti razdivjane valove trpečega svojega srca.

(Dalje prihodnjic.)



V provinciji na Ruskem.

Spisal dr. M. Murko.

V.

Od Kazani do Samare.

Povolžje, če je hočemo prav spoznati, moramo še delj po njegovi velikanski reki. Največje prirodne lepote, z ameriškansko hitrostjo rastoča mesta kakor Samara in Saratov, mnoge zanimivosti nas čakajo ob nje teku proti jugu. Kdor hoče prepotovati več nego pol Evrope v kratkem času, pelja se še lahko v Astrahan, odtod po Kaspijskem morji na Kavkaz, potem na bregove Črnega morja. Jaz sem takrat že bil zadovoljen z vožnjo od Kazani do Saratova t. j. na črti, jednaki razdalji med Berlinom in Dunajem, za kar potrebujete na parohodu nizdolu okoli dva dobra dneva.

Vzel sem si 21. dné julija pred poludném listek do Samare na jednem iz najlepših Samoletskih parohodov, »Lermontovu«, ki se je l. 1887. s »Puškinom« vred pojavil kakor dovršenost najnovejšega parohoda. Letos je začel plavati še dovršenejši, tudi krščen z imenom jednega velikih ruskih pesnikov, »Nekrasov«. V vsakem njih salonov visé portreti teh veleumov. Povem vam nekoliko o »Puškinu«, od katerega se »Lermontov« dosti ne razlikuje. Namenjen bolj za pasažirje ima več nego 1000 mest v štirih razredih in nalaga tovore le do 7 tisoč pudov. V dolgost meri 36 sežnjev, v širino brez kožuhov 4 sežnje; sil ima okoli 200 nominalnih in razvija do 600 indikatorskih. Izdelani so vsi Samoletski parohodi v zavodih Coquerilla v Belgiji, zloženi in dodelani v Tveri, kjer ima društvo svoje delavnice.

Že za prvo postajo pod Kazanjo ugledate nekaj velikanskega. Bregovi Volge se ravnajo bolj in bolj, razprostira se vam širo no obzorje in zdajci ugledate na levem bregu največji volški pritok, Kamo.

Nje velikost si morete prav predstaviti, ako vam povem, da se navadno trdi, da pravo za pravo Kama naprej preobladuje in da je odtod ime Volga krivo. Daleč lahko natančno razločujete metalično-modro Kamo od zelenkasto-peščene Volge. Zanimivo je tukaj potovati spomládi, ko obe reki valita neizmerne valove in izstopata iz svojih bregov, takó da voda pokriva skoro vso ravnino, katero vidite.

Tukaj je bilo nekdanj bolgarsko carstvo. Ne bodem vam mnogo pripovedoval o njegovi stolici, nje minareti in razvalinah, za katere se je začelo že zanimati omenjeno kazansko arheološko društvo. Mene, ki nisem arheolog in še menj orijentalist, ne zvbijó s parohoda v pustinjó za 22 vrst daleč. Prijetneje je biti med raznimi živimi ljudmi, razgovarjati se o tem in ónem, zmerom znova čuditi se mogočni reki, ki vas nosi in vam odkriva vedno nove podobe, ker na pravem bregu se vrstijo precěj visoki zeleni hribje, prerezani z dolinami, in okoli postaje Tetjuši imate celó »malenkiju Švejcariju«.

Skoro za poslednjo t. j. čez tri ure smo že v Simbirsku, gubernskem mestu, ki šteje 40.000 duš in je bil nekdanj v slavi kakor »poměščiij gorod« t. j. mesto graščakov, ki so pa v novejšem času že bolj ali menj vsi odgospodarili, ker jim pečena piščeta ne letajo več v usta kakor do l. 1861. Pomočkom primerno živeti, učiti se in delati, to je pretežko in — nedostojno. Vsi galvanizatorski poskusi, oživiti to plemtvo — na Ruskem je namreč zdaj dóba »dvorjan« in »popovičev« — so in bodo brezuspešni. Oglejmo si pa to gnezdo, akoravno sopotniki in potovoditelj pravijo, da je Simbirsk »skučnyj (dolgočasen) gorod«. Parohod stojí čez jedno uro in skoro se dogovorimo z izvoščikom, da nam v tem času pokaže vse mesto, ki je daleč na hribu, takó da ga nič ne vidite. Požene res vrlo z upanjem, da še dobí »na čaj«. Precěj dolgo se peljate ob povolški cesti med nepopisno ubogimi predmestnimi kočami, za katerimi se razprostira nekaj sadnega drevja in potem delj kvišku prave šume, kjer bi lahko bili najlepši sadonosniki in vrti. Ko se obrnemo kvišku, ugledamo skoro lepe kamenite hiše, cerkve, monastyrje in kakor najimpozantnejše poslopje zopet »kadetskij korpus«. V javnem, zeló lepem vrtu najdemo l. 1844. postavljeni spomenik zgodovinarju Karamzinu, ki se je tukaj porodil, kakor še drugi imenitni ruski pisatelji Jazykov, Gončarov i. t. d. Kakor pri Državinovem spomeníku v Kazani, ravno takó se tudi tukaj prepričamo, da je psevdoklasicism s svojimi nagimi figurami tukaj še menj na mestu, nego na zapadu. Hočete še videti jako žalostni del mesta. Dne 29. junija je namreč pri silnem vetru nastal požar, ki je uničil nad 300 hiš in mnogo drugih staveb. Tukaj gasiti

ni bilo mogoče. Da so vse lesene stavbe zgorele in da ne vidite od njih najmanjšega sledú, temu se ne čudite, ali tudi pri kamenitih še nisem videl takih podob kakor tukaj. Na tem velikem pogorišču, čez katero teče potok po veliki jami, nisem mogel zapaziti ni trave, ni najmanjšega zelenja. In izvoščik mi je začel objasnjevati: »To ni bil požar, to je bil gnév božji; Bog se je razjezil in poslal ogenj kakor na Sodomo in Gomoro v takem času, ko ni bilo mogoče braniti, ker tu so živeli »grabežniki«, namreč mnogi kupci, »traktirščiki«, (traktir se zove bolj prosta ruska gostilnica), med njimi mnogi najnižje vrste.« Odtod poletimo še mimo po zunanosti prav lepega in precèj novega sobora z grškimi kolonami »na vènc«, odkoder imamo res prekrasen razgled, in lahko prerokujemo, da bode tu še kdaj tudi prekrasen buljvar; začetki so že vidni in sčasoma vse pride, tudi na Ruskem. S prepričanjem, da »barin (gospod) na Volgè« ni takó malo zanimiv, kakor ga slikajo, vrnemo se kar najhitreje in še si zapomnimo, da so se na celó lepih ulicah krave pasle in da ima neka modistka svojo firmo »Damskie narjady« na plotu ali natančneje povedano, na ograji od desák.

S parohoda še potem dolgo gledamo nazaj na Simbirsk, ki ima jako lepo léžo in je na vzhodu in jugu daleč viden. Po pravem bregu nas spremljajo še delj zeleni hribje, večajo se celó in tudi levi breg se povzdiguje, takó da imamo nekaj čisto novega: gòrsko zelenje nas objema na obeh straneh.

Nahajamo se v slavni \check{h} Žegulévskih (ë = ju) gorah, ali prosto v Žeguljáh. Nizdolu parohodi plavajo mimo njih navadno pozno v noči, ali kakor mnogi potniki tudi jaz nisem hotel iti počivat, ampak dočakal sem na palubi celó jutranje zarje, ki je tukaj še precèj rana, ker nahajamo se blizu na geografski širini Draždan. Po noči imajo taki zeleni hribi tudi nekaj posebnega, kar iz nas vsakdo pozna, ki je v poznih urah potoval čéznje in mimo naših raznih gòr. Nazaj pa sem se nekoliko dnij pozneje po dnevi vozil in takó se ne smem pritoževati o usodi. Lehko potrdim, da so ti hribi res vredni večje slave od te, katero uživajo že zdaj. Jaz sicer ne morem v holmih, ki se vzdigujejo 400—600 m, videti »gigantov« kakor mnogi Rusi, ali pomislite, da je prebivališče ogromne mase ruskega národa jedno-obrazna ravnina, tukaj pa imate povsod okoli sebe le hribe in dolinice in kar je glavno, odete s temnim zelenim plaščem, katerega jim delajo goste šume in tudi pošteni lesi z listnatim in iglastim drevjem. Vedno vam kažejo nove podobice in zamičete se v prirodo, kakeršne že dolgo niste videli. Ne moti vas v zamišljenosti vaši nikako živ-

ljenje, ker povsod kraljuje največja tišina. Malih naselbin vidite po dolgem potu le štiri, pet, po opisanji Monastyrskega celó le tri ali štiri na devetdeset vrstni daljavi. Ti lesovi še mirno spijo, mnogih se človeška roka še ni doteknila in morebiti jim bode usoda še dolgo mila, kar zavisi le od jednega moža, ki je pred kratkim ves ta kraj kupil, od grofa Orlova-Davydova.

Ali ni še mnogo časa minilo, ko je za posestnika ladje in njegove brodarje bilo strašno plavati mimo teh idiličnih krajev. Tu so gospodarili še v 40 letih našega stoletja hudi razbojniki, zmes iz raznih národnostij, ki prebivajo ob Volgi, govorili so celó svoj posebni razbojniški jezik. »Sedeli so na kakem visokem »kurganu« (gomili) in ugle-davši ladjo so se spustili nizdolu, v grmovje, odvezali svoje ladje in čakali. Ko se je ladja približala, zakričali so: »Sanynj na kičku!« Te besede so imele magičen nasledek: »burlaki«, ki so vlekli »ljamko« (vože, sevéda na vrhu po Volgi), légli so na zemljo; delavci na ladji so bežali na palubo in legli na nosovem delu z nosom (kička je tatarska beseda za nos) nizdolu. Nastopila je smrtna tišina: gospodar ladje je hitro vročil peneze vodolivu (starejšemu delavcu), naj jih predá razbojnikom, sam pa je v svoji kajiti delal poklone do zemlje pred ikono, osvetljeno s svetilko. Razbojniki so bili skoro na ladji in so vzeli, kar jim je bilo všeč. Delavci so ležali brez gibanja; če se je kdo genil, tega so pri tej priči ubili. Protivljenje je imelo za seboj iztrebljenje vseh ljudi na ladji, od gospodarja do zadnjega delavca, pogubljenje vsega blagá in potopljenje sáme ladje« (S. Monastyrskij, ta odlomek o Žeguljah sem čital v S. Meča berilu za mladino »Rossija«).

Marsikatera ladja je pala njim v plen in marsikateri kupec in njegovji ljudje, če so se branili, našli so tu prerano smrt. Mnogokrat so se razbojnikom pridružili sami burlaki, če so se sprli z gospodarjem ali njegovim prikaščikom. Zavoljo tega je navadno gospodar, približujé se Žeguljam, napajal svoje služabnike z »vódko« in goreče molil, naj ga Bog prenese srečno mimo tega kraja. Če se je zapazilo grabljenje druge ladje, tedaj se gospodar ni vmešaval, bilo mu je še celó prav, ker v tem je vsaj on srečno prošel. Vlada je vzdržavala posebno »rečno komando«, ki je imela svoje ladje in sáma — plenila, kakor mi je objasnil neki kapitan. »Bog vysòk, a car dalèk,« imelo je še takrat popolno veljavo. Po kapitanovem mnenji se je plenjenje končalo šele z uničenjem omenjene komande. Vender je treba omeniti, da je l. 1847. bilo razbojnikom vzetih 9 ladij. Glavno so pa izdelale nove velike ladje, ker parohodov že ni bilo mogoče napadati. In takó so ostali dandanes le mnogi spomini o Stenjkí Razinu in

drugih imenitnih razbojnikih. Štiri vrste od sela Žeguli vidite rečico, zove se Usa, ki je nekdanj služila le razbojnikom, dandanes pa ponuja prav prijetne kopelji.

Sploh ima ves volški kraj mnogo jednako romantičnih spominov; kjer koli slišimo tudi pripovedovati, kakó je tam razsajal Pugačev, ki je s svojim strašnim puntom napravil Katarini II. toliko skrbi l. 1773. —74. Pod njim je kozaštvo zbralo zadnjikrat svoje sile proti »Moskvi«, kakor je še zmerom imenovalo rusko državo, in zdajci so se mu pridružili ruski tlačanje in razni inorodci ob Volgi: Baškiri, Kalmyki, Mordvini, Čuvaši, Čeremisi. Skoro vse srednje in nižje Povolžje do Urala je bilo v njegovih rokah. Še celó v Kazani Bibikov, katerega je poslala cesarica v težko dóbo k demoralizovanemu vojaku, ni našel gubernatorja in drugih oblastev.

V Samari se ustavimo tri dni, da se seznanimo z »novo stolico Povolžja« in nje »kurortom«. Res povsod vidite, da ste v novem mestu, ki se je pozdignilo za zadnjih 30—35 let. Žitna trgovina Povolžja se je namreč v poslednje čase sesredotočila v Samari. Letos se je dokončala železnica do Ufe, ki bode sčasoma peljala v Sibirijo, in takó še važnost Samare vse bolj rase. V zadnjem času se je semtertja stavilo po 200—300 novih hiš v enem letu in mesto že šteje čez 80.000 prebivalcev.

Da se pa nahajate v mestu bodočnosti, tudi povsod čutite. Znamenitega ali celó monumentalnega še tukaj ničesar ne najdete. Delajo pa se priprave za spomenik carju-osvoboditelju Aleksandru II., dokončuje se mestno gledališče v »ruskem« stilu, t. j. zunanost kaže občo vzhodno ornamentiko na precěj zmedenih pritiklinah, in že od l. 1869. stavi se veliki na 2500 ljudij preračunjani katedralni sobor sv. Aleksandra Nevskega z masivno in tudi prijetno bizantinsko arhitekturo. Že od daleč po Volgi so vidne na solnci jarko blesteče kúpole. Njegovo mesto je nekoliko vzvišeno na vélikem trgu in daleč okrog opasuje na novo nasajen vrt. Vender nekoliko se vam zdi čudno, da se taka cerkev takó dolgo ne začéli; žrtvovalo se je zánjo le 46.000 rubljev; od l. 1871. stavi jo »duma« na svoj račun in mora po takem dodati, kar nedostaje do naznačenih zánjo 160.000 rubljev. Nekoliko se v tej slabi oduševljenosti izraža že novotrговski duh, nekoliko pa občá slabost, da vsak, kdor kaj žrtvuje, hoče imeti svojo cerkvico, zaradi česar jih imate na Ruskem povsod takó mnogo, ali malo takih, ki bi se s čimer koli odlikovale ali vsaj po svoji velikosti imponirale. Še več pa je bržkone krivo pomanjkanje vsakega javnega življenja in zanimanja sploh.

Dné 22. julija je »tezoimenstvo (god) Gosudarynji Imperatricy«, tedaj »carskij den« in priliko imam videti razobešanje zastav in iluminacijo v provinciji. Treba je znati, da imajo na Ruskem osem takih praznikov: rojstveni dan in god imperatorja, imperatorice in naslednika, dan vstopljenja na prestol in »koronacije«. Vse te dni in še pri drugih prilikah se mora lojalnost pokazati; da ljudje tega ne pozabijo, jim ali bolje rečeno dvornikom očetovska policija že »pove«. Ne smete se tedaj čuditi, ako se vam olepšanje mesta in posebno razsvetljava zdi kakor satira na to, kar bi morala biti. Vsak dvornik ima že nekoliko malih »flagov«, ki so po nekolikokratni rabi jako žalostni; dopuščajo se le rdeče-modro-bela trikolora in lahko si mislite, kakó trpijo te barve od dežja in sploh od vremena, posebno po zimi na severu kakor v Petrogradu. Osvetlujejo pa se mesta takó, da se po ulicah pred hišami zažiga neka vražja mast, ki razprostira strašen smrad, ali pa »kerosin« (petrolej), v katerega neredko mečejo šaljivci stare čevlje in jednake predmete. Na visokem severu po zimi tudi ni lahko mogoča razsvetljava, kakor je pri nas navadna. Čudite se pa temu poleti in še delj na jugu. Posebno v »slobodki« (predmestji) si velika in mala deca, ki se v celih kopicah zbira, dela zabavo pri zažiganji petroleja. Le Židje ravnateljstva Samaroufimske železnice so si razstavili s šikom v vsako okno vseh nadstropij sveče in dobri provincijali hodijo začudeni gledat tega kontrasta. Národna zabava na večer obstóji v tem, da občinstvo posluša na večjem gostilničinem vrtu za vhod vojaško godbo in »pěsennike«; v ruski armadi je namreč precěj mesta dano národnemu elementu, v nji imate igralce na »svistuljko« in pevce, iz katerih jeden ali več naprej póje, drugi pa pripevajo pri spremljevanji z bóbenčki in drugimi nezložnimi instrumenti.

Samara je tudi »kurort«. Na severovzhodu je bliže in delj več »kumysolěčebnych zavedenij«. Nekdaj so ruski knezi nosili k Tatarom v njih »Ordo« tribut; intrigirali drug proti drugemu in dobivali »jarlyk« (listíno) na kneženje; dandanes pa Rusi semkaj potujejo in plačujejo Tatarom tribut za njih -- kumýs, ker v pripravljanji kobiljega mleka so nekdanji strašilci vzhodne in celó srednje Evrope še zmerom nedosežni. Da je kumys lahko prebaven in krepčá teló, je znano in pred kakimi 20 leti je doktor Postnikov (na Ruskem se pod doktorjem razumeva le zdravnik, ali vseučilišča dajejo tudi za vse predmete jako visok akademiški grad tega imena) osnoval 6 vrst od Samare »Pervoe kumysolěčebnoe zavedenie«. — Popeljal in celó preselil sem se tja tudi jaz, ker sem tam našel petrogradske znance. Čez Dvorjanske

ulice, ki so glavne ulice in imajo prav lepe hiše z mnogimi nemškimi firmami — temu se že ne smete čuditi — pripeljate se skoro mimo še negotovega gledališča in sobora na večje ulice ali bolje rečeno cesto. Ugledate velike kopice peska. »Kaj to pomeni?« vprašate izvoščika: »Tu je pesek pripravljen, da ž njim — ulice posipljejo, če je blato, tlakanje naših ulic s kamenom neče nič napredovati, duma vedno odlaga.« Originalen pomoček za poboljšanje ulic! Takrat imamo strašno vročino, v senci po 28 °R., tedaj nimamo prilike videti tega slavnega blata, zato pa čutim, kaj je prah, posebno če ga vetrec gane. Jaz sem se nekolikrat po tem poti vozil in strážno kihal, ali moram priznati, da sem se mu skoro privadil: ljubi Bog za vse skrbi in také dobite v takih mestih skoro poseben nos. Ne čudite se tedaj tudi zdravniku iz Samare, ki vam potem pripoveduje: »Samara — sicer ne jedina — je kakor črnilnica s pesečnico, ali črnoblatna, ali pa s peskom posuta.«

Sicer pa sem po tem v Moskvi čital še o originalnejšem pomočku za poboljšanje ulic. V Astrahani, res že blizu Azije, so zdravniki po povodu raznih jesenskih epidemij na svojih posvetovanjih kakor jeden glavnih vzrokov določili navažanje z — gnojem ne samó v predmestjih, ampak tudi na večjih ulicah samega mesta. Ne zastonj se po takem gnoj zove ruski »navoz«. Samó ne mislite, da se gnoj navaža na polja, to še ogromni večini Rusov ni potrebno. Visokoroden aristokrat, ki ima posestva v črnzemni Voroneški guberniji, pripovedoval mi je, da kmetje njemu plačujejo po kopejki za pravo, da smejo svoj gnoj na njegova polja navažati in še to pravico je moral v zadnjem času podražiti na dve kopejki. V stepih se z gnojem navadno kuri.

Nemalo »Slobodko« (predmestje) karakterizujeta dva visoka droga, na katerih zapazite lepo namalani kravi, ta je namreč firma njenega »pastuchà« (pastirja). Za njó pa najdete zopet nekaj, kar vam imponira. Tukaj je zemska bólnica; prostora je kakor povsod mnogo in na velikem vrtu so razstavljene barake; s čistim zrakom so tukaj lahko preskrbeni in bolnike tudi lahko oddeljujejo.

Delj pa imate pred seboj pravo za pravo že step; prah je črnkast, rase tukaj pelin in semtertja že čisto stepna trava »kovylj« ali še teh ne mnogo, ker ves veliki prostor od Postnikovega zavoda je križema izvožen. Prave ceste tukaj ni in za dné je tudi ne potrebujete, takrat izvoščik zmerom izbira najlepši pot. Za zemljo se pa tukaj nikdo posebno ne briga, saj je je toliko, da se ozímína vsako o s m o leto na jednom polji seje; jedno leto se tam nahajajo melone,

kumare i. t. d., šest let si pa njive popolnoma odpočivajo. Kaj je gnoj, ljudem sevéda ni treba znati. Ali križ je s tem brezcestjem v temi, ker ste vedno v nevarnosti, da se ne zvrnete, kar se lahko zgodi zavoljo raznih jam in jamic, ali navadno izvoščiki jako previdno in po malem vozijo.

Središče Postnikovega zavoda je »kursalon«. Tukaj »kumysniki« dobivajo svoj nektar v precejšnjih buteljkah in izpijejo jih na dan po 4—8. Kumysu se je treba privaditi. Jaz že moram priznati, da bi v srednje veke tudi ne mogel lahko izpolniti prijemnega ceremonijala pri tatarskem dvoru in bi se mi morebiti takó godilo, kakor nekemu ruskemu knezu, ki je zaradi tega, da se je branil kumys piti, moral storiti bridko smrt. V kursalonu se tudi obeduje in večerja in celó gledališke igre in koncerti so v njem mogoči. Tudi jeden časnik, »Moskovskija Védomosti«, kateri si lastnik zavedenja naročuje, pade vam semtertja v roke.

Gostov je okoli 150, med njimi sevéda vsaj nekaj čisto zdravih, ki spremljajo svoje sorodnike ali znance. — Ne vem, čutijo li poslednji takó kakor jaz pomanjkanje vina in piva v kurortu; sicer pa, saj je Selterska voda zdrava in pri čaji, ki je že popolnoma národno rusko pitje, spominjate se za obedom s smehom sibirskih ruskih poslov 17. veka, ki nam poročajo, da so pri mongolskih plemenih dobivali »sokvérvnoe (grdo) pitjě«, t. j. čaj. Stanujejo pa góštje večinoma raztreseni po lesenih dačah, ki se med hostnim drevjem ali že celó v lesi skrivajo. To je zopet ugodnost, da ste lahko precéj záse in imate čisti zrak in blizke izprehode po izvrstni senci. Poglejmo pa bliže nekatere dače. Na jednom mestu so v četveroogelniku štiri in góštje — Rusi so veliki ironizatorji — krstili so jih »ptičnike«. Vsak ptičnik ima štiri »kvartire«. Iz vsakega teh domóv je napeljana vrv k leseni visoki sohi, ki je postavljena v sredi med njimi, pokveka, da hujše ne bi mogli izbrati. Na vrhu je zvonec, s katerim morate takó dolgo zvoniti, da prisluga pride iz svojega brloga v lesu in jo pokličete, ali pa da vidi, katera vrv se giblje in zvé, h kateremu dómu ima iti. Jaz sem dobil stanovanje z dvema sobama tik poleg kursalona. Zunanje duri sem zapiral z visečo ključanico, kakeršno sem videl še v mladosti domá na kmetih, zove se pri nas »žábica«, če se ne motim. Notranje duri sem zaklepal z leseno vrtuljko. Okno nima kril, odpirati morate celó. Na stranišče sem hodil okrog kursalona okoli 60 korakov v les; naši kmetje na Štajerskem nimajo slabših. Za svojo služabnico sem imel v nasprotno stran še delj. Káj nezanimiv »kurort«? Ali kaj hočete!

Nisem vam še povedal, da namesto vina in piva lahko pijete čaj v prijetni družbi in pozabite ves svet in njegov komfort. Mislite, da sem se jezil, ko sem bil prvikrat sam v svojih sobah ali pa hodil prvo jutro po služabnico, naj mi pride po čevlje in obleko, katero sem sevéda zopet sezul in slekel? Ne, jaz sem že takó obrusel, da sem se takó dobrohotno in od vsega srca zasmijal kakor že dolgo ne, in odkrilo se mi je razumevanje Gogoljevih slik starih dobrih časov, zopet se mi je razjasnjeval zmisel ruskega realizma in njegova originalnost. Nemci in Francozi pišejo že debele komentare o njem záse in za Slovane, katerim, kakor sem že nekoč omenil, zadoščujejo že slovanska čustva in nekaj fraz, ali kaj vse to pomaga. Ruskih veleumov ne morete prav razumeti, če niste videli Rusije. Lehko si pa tudi precčej objasnite blodnje »slavjanofilov«, ki so videli in še vidijo v tej prvobitnosti celó vrlino. »Gnila Evropa« ali »gnili zapad« je namreč »mir gorodov« (svet mest), Rossija »mir dereven« (vasij). Resnično, ako se pomisli, da so mnogoštevilna in vélika ruska mesta res vasi, ali ravno Samara in še bolj Saratov so jasen dokaz, da »derevenščina« (kmetavstvo) ne bode večna; da ona ni »slavjanska« specijalnost, dokazujejo zapadni in južni Slovani, ali ti so že »Nemci«.

Takšen je »kurort« poleg vélikega novega mesta, ki vidno napreduje. Take in še hujše nedostatke nahajate takisto v drugih, sevéda tudi v Krimu in na Kavkazu, kjer vas še Židje in drugi orientalcí obirajo; tožbe o kurortih so v ruskih listih vsako leto na dnevnem redu. Razumete tudi, zakaj je Rusov zmerom takó mnogo v »evropejskih« kurortih in da še tudi kmalu ne izginejo, naj bode kurz še takó nizek kakor je bil na pr. letos po zimi, ko ste pri prehodu čez mejo namesto rublja imeli samó polovico v žepu. To je vražji »fokus« (to tujko upotrebljujejo Rusi v pomenu naše »špas«), če se vam kaj takega zgodi s tisočaki, ali vender še so mi Rusi pripovedovali, da se v Nizzi lahko za manjše cene živí nego v Krimu, ki ga sevéda po komfortu niti ni smeti primerjati. Sicer pa pride tudi semkaj kakor v druge kraje kak »Nemec« (pravi ali v obče tujec, ker za prosti ruski národ so vsi tujci Nemci), prinese tudi semkaj »Evropo« in napolni se mu žep za njegovo »kulturtregerstvo.« Že zdaj imate bliže mesta »dačo Anajeva« z vrtom, kakeršni so za gránico, in z velikimi in visokimi stavbami, prav prijetnimi po zunanosti, ali — lesenimi, za visoke cene sevéda, ker drugače bi hoteli vsi ljudje pri njem biti, kakor mi je opazil izvoščik. On mi je tudi rekel, da je posestnik Francoz, petrogradski profesor pa mi je razjasnil, da je —

Armenec ali sploh kak »vostočnyj čelovèk«. Po takem so že Kavkazci predprijemljivejši nego Rusi.

Še tretje večje »kumysolèčebnoe zavedenie« sem si ogledal, »vojennoe« namreè. Še 6 ali 7 vrst za Postnikovim se pripeljate čez polja in travnike v večji les, ki je proti Volgi odkrit in tu se nahaja vojaško lečišèe na zemlji, katero je država že pred leti dala na 99 let v najem in si po takem mora kos od najemnika v najem jemati. Tudi rusko! Semkaj pošiljajo iz kazanskega vojnega okroga na 6 tednov po 15 častnikov, za katere so daèe postavljene, in 75 »nižih činov«, ki živijo po šatòrih, le za težke bolnike je tudi večja lesena hiša. Tukaj lahko samotarite. Ali gospòda častniki se pridno zbirajo na čaj nekolikokrat v dan pod predsedateljstvom žene »staršega doktora«, ki je tukaj prava kraljica, ali venderle o tem misli, kakó priti iz Samare stalno v stolico. Razumevna želja polobrusese Nemke in dàj Bog sreèo njenemu že èisto obruselemu Nemcu! »Mlajših« dveh doktorjev nisem videl, ali mislim, da se zoveta takó po pravici. To ravno ne mora biti, saj veste, da se tudi pri nas nahajajo semtertja »mladi gospod« starejši od »starega«. Spomnil sem se namreè naših župnikov in kapelanov in zopet z radostjo opazil, kakó je večkrat pri vsch različnostih tudi duh slovanskih jezikov jednak. Častniki so bili izvrstni šaljivci, takó oblastno se sploh na Ruskem nikjer ne nosijo kakor pri nas. Posebno dobro umévajo spletati anekdote o drugih kumisnih zavodih. O vrvi pri omenjenih ptiènikih so mi pripovedovali, da se je nekoè utrgala in nova (po varijanti drugega samó dostavljena) stala je dva rublja, kar je znašalo za vsako daèo 50 kopejek. Častnikom se je tudi prišteval slušatelj petrogradske vojnomedicinske akademije, Srb iz kraljevine, s katerim sva bila znanca na Dunaji. Pri pogrebu starega Karadjordjevièa je demonstriral za to dinastijo in izgubil zaradi tega državno štipendijo. Prišel je kakor mnogi drugi v Rusijo — razočarovat se. Vender on še ni takó tragikomièen kakor njegovi južnodalmatinski rojaki, štipendisti kneza èrnogorskega; on še vsaj samó sanja o dunajskih kavarnah, za katere so Srbi in sploh južni Slovani »kao rodjeni«, ali Dalmatinci so že hoteli iz Petrograda pobegniti v — Italijo. Jug in sever ni vse jedno, visoke gorè se ne pozabijo lahko na petrogradskih »bolòtah«, na »svobodo« in druge idejale, s katerimi Slovani semkaj prihajajo, najdejo satiro. In takó, prejšnja skrajnost porodí novo! Neumni in žalostni sta obe jednako.

Takó se tudi tukaj v samoti lahko resno pogovorjate in zabavate in neradi se poslovite od dobrih in prijetnih ljudi, katere ste

bržkone videli prvikrat in zadnjikrat. Ali noč je že in morava domov z mlado Petrogradčanko, katero sem semkaj spremljal k znanki. Kako svetla in tajnostna noč! Za vami šumi mogočna Volga, za njo se vidijo obrisi hribov, ki se vam zdé vse večji, ako gledate v nje, pred vami neskončna ravnina z dozrevajočim žitom (žetev se začinja konci julija po st. st.) in temnim zelenjem že bolj stepnih trav, katerim ne preti nevarnost, da bi jih kdo pokosil; razne cvetlice med njimi razširjajo prijeten duh, druge zapazite po njih velikosti, tretje po njih cvetu, ali jaz, nepoboljšljivi filolog, ne morem imeti čistega veselja ž njimi, hočem jim znati imena, katera pa jako omikana gospodičina takó malo zna, kakor nje strijc, profesor ruske književnosti, ki mi jih pri predpoludnevem izprehodu tudi ni mogel povedati, ker se je učil že v novih gimnazijah, v katerih botanika in take znanosti niso samó nepotrebne, ampak celó kvarne. Daleč okrog ni hiše, povsod vlada tišina, slišite le znano vam godbo kobilic in njih bratov in sêster, za katere so prirodoslovci pri nas generalizirali nelepó besedo »mrčesi«. Posebno se vam tukaj prikupuje nebó; jaz nisem sentimentalen, ne tožim »bledi luni« nikakih svojih »nadlog«, kakor mnogi domišljávi vaši sušični »pesniki« mlajše garde, ali tukaj je število migljajočih zvezd še večje nego pri nas, ker nič ne obmejuje obzorja in šele daleč, daleč se združuje nebó z zemljo; ta razgled vam vzbuja bolj kakor navadno misli o neskončnosti in večnosti in pozabite celó na dolžnost razgovora; vender izvožčik ne najde vselej pravega pota in ne more se izogniti na tej takozvani »dorogi« (cesti) jam in jamic, katere skupaj z ozkimi drožkami skrbijo za to, da večkrat soglasno z zakoni mehanike trčite ob — mlado žensko bitje.

(Dalje prih.)



Madrigali.

3.

Raj li uméješ ti v nedolžnem srci,
 Da v dólu déklici takó hudó je.
 Ko véne cvetje ji samótno v vrtu?
 Pomlád ti naj dehti, naj sahne jesen
 In zima brije, srce ti mladó je,
 Iz vedrih prsij krépkó vréje pésen.
 Neznosne so, pastirec, tebi bóli,
 Ki v vrtci jih cvetovi osameli
 Rojévajo ljubéčim srcem dóli —
 Zató le sviraj, sviraj na svireli!

4

V zasméh vam torej žalna moja žrtev,
 V zasméh so strte moje vam nadéje,
 Sožalje vaše mi le pógled mrtev?
 Da bridko sem se z déklico razdružil,
 Srcé zató ljubezni ne uméje,
 Zató sem, bratje, vaš prezir zaslužil?
 Da móči mi srcé je vam odkriti,
 Zasméh bi ogrenél vam, vzvrela jéza,
 Če plemenita bðl v srce vam séza:
 Kakó ljubezni slast sem mogel piti,
 Ko dómu v rast se trudi bratska zveza?

Ranko.

O borzi in borzni trgovini.

V »Slovenskem klubu« na Dunaji govoril prof. Fr. Šuklje.

Kolikokrat sem, izprehajajoč se po dunajskem Schottenringu, želel si, stopiti jedenkrat v tisto ošabno borzno poslopje, videti jo pri delu, borzijansko gospôdo, gledat rod izraelski in krščene njegove tovariše, kakó se graciozno vrté okoli novodobnega malika, obožavanega zlatega teleta! Napočil je dan, da se mi je izpolnila ta želja. Izvolili so me v odsek za borzni davek. Težaven odsek, težaven predmet! Zlásti za moža, kateri se nikoli ni bavil z enakimi rečmi, nikoli ni špekuliral ni na padanje državnih popirjev, niti na njih vzdigo. Brskal sem po bibliotekah, prebiral sem knjige, vso strokovno literaturo sem si ogledal, v kolikor mi je bila na razpoláganje, toda malo sem našel, še manj sem — razumel. Spoznal sem, da mi treba avtopsije, da se mi pojem o borznem gibanju ne bode prej rodil, predno tega gibanja sam ne vidim na svoje oči. V takem položaji se po stari navadi dolgo ne premišljam. Obvestil sem ravnatelja ónega kreditnega zavoda, kateremu je izročen »borzni arrangement«, g. K. od »Giro- und Cassenvereina«, da si pridem ogledat takozvani »Arrangementbureau«, zajedno pa sem naznanil borzni kamori, da nameravam obiskati dunajsko borzo. Objavil sem jim tudi dan in uro pohoda svojega.

O uredbi velevažnega »Arrangementbureau«, brez katerega večja borza dandanes niti več poslovati ne more, izpregovorim kesneje. Sedaj nekoliko o svojem obisku na dunajski borzi.

Ob napovedanem času sta me čakala v uradnih prostornostih predsednik borzne kamore, g. D a in generalni tajnik njegov. Po daljšem razgovoru, kateremu je seveda jedini predmet bil borzni davek, vpraša me borzni predsednik, naj me li on sam spremi v borzno dvorano, ali si izberem tajnika za spremljevalca. Sam pristavi, da bi morda drugo bolj kazalo, ker spremstvo njegovo bi provzročilo preveč pozornosti. Sprejel sem tedaj drugega gospoda za telesno svojo stražo, in prestopila sva temni hodnik, kateri loči pisarno od borzne dvorane. Svetlega hodníka itak menda ne poznajo pri novodobnih monumentalnih zgradbah dunajskih, toda take temine, kakor v koridorih dunajske borze, nisem še našel. Navzlic plinovi razsvetljava sem kar taval za svojim spremljevalcem, dokler se mi ne odpró óne duri, katere držé v dvorano. Še jeden korak, in prag prestopivši sem gledal čudoviti prizor borznega gibanja!

Predno ga opišem, še nekoliko besedic o zunanjem prostoru. Dvorana imponira po svojih velikanskih dimenzijah. Nje višina je ista kakor óna vsega poslopja. Velika je takó, da so se obiskovalci, katerih je bilo gotovo nad 1000 prisotnih, kar izgubili v kolosalnem zbirališči. Neprijeten je kameniti tlak; ko sem se pri drugem svojem obisku več nego dve uri mudil v dvorani — ob zimskem času je bilo — sem ga že prav zoperno občutil v nogah, dasi je kurjava še dokaj dobra. Lišpa ni nobenega, notranje oprave skoraj tudi nobene. Par lesenih klopij ob stranskih stenah in v pokrajnih ladjah, po mogočnih stebrih ločenih od glavne dvorane, potem nekoliko pisalnikov od kositarjevine izdelanih ter takó narejenih, da štirje pisalci lahko zajedno pišejo pri istem pisalniku, ne da bi kateri izmed njih drugemu mogel zvedavo pokukati v njegovo pisanje, še jedna vrsta pisalnih miz, katere se oddajajo najemnikom proti posebni najemnini — to je vse! Pardon, tam v kotu stoji še zanemarjen buffet z melanholično prodajalko. Pozabil sem ga skoraj, saj se tudi nihče izmed borzijancev mnogo ne zmeni za užitke njegove. Vsaj žive duše nisem videl, da bi kaj dala skupiti zevajoči točajki. In da smo povse natančni v svojem popisu, omenjeno bodi, da na vzhodni strani dvorane, pri ónih steklenih durih, katere ločijo borzo za državne popirje od zapuščene borze za blagó (»Warenbörse«), visí črna deska, na kateri borzna kamora baš ta dan objavlja, da je med borzne obiskovalce vzprejet g. Deutelbaum Aron ter da se je to zgodilo na priporočilo gg. Ignacija Fischla in Regenstreifa Samuela.

Sredi borzne dvorane je velik, podolgast, ograjen prostor, nekoliko vzvišen nad svojo okclico. To je takozvani »Schranken«. Po njegovi sredini korakajo gori in doli borzni uradni mešetarji (senzali, die Börsenmäkler), sedaj hitreje, sedaj počasneje. Oni ne kričé, to se ne bi strinjalo z njih dostojanstvom, z navadnim glasom stavljajo svoje ponudbe, prodajajo ali kupujejo. Okoli ograje, toda še na vzvišenem stališči sloné ali sedé borzni veljaki, oziroma njih zastopniki. Vsakemu izmed njih se je nakazal poseben prostorček, in — to je posebna potrata — celó majhen trinogast stolček brez naslonila, čevljarskemu podoben, se jim je dovolil. Zastonj sevéda ne, tak prostor »am Schranken« stane sam na sebi 130 gld. na leto, ne gledé na druge njegove davčne posledice. Sedaj je oddanih kakih 100 jednacih prostorov, vidijo se mnoge praznine, dokaz, da se število bogatih obiskovalcev krči zadnja leta sem. Tudi tù je poslovanje mirno, celó — skoraj bi dejali — plašno. Če kdo izmed te skupine kako naročilo dá senzalu, skrbno bode pazil, da ga nihče izmed sosedov ne sliši.

Celó objel bode mešetarja, k sebi doli potisnil, v uho mu zašepetal. Prav ima, ne bi bilo varno, da kdo drugi kaj zvé o njegovih nameri. Recimo, da je mešetarju dal nalog, prodati 100 »Francozov«, t. j. delnic državne železnične družbe (Staatsbahngesellschaft), ter da je to naročilo po naključji komu na uho zazvenelo. Potem se kaj lahko pripetí, da si dotičnik misli: »Ti prodajaš? Prodajmo mi še ceneje« — in kupčija je — izprijena!

Mir torej pri »Schranken-u«, temveč divjega razgrajanja, uprav huronskega krika okoli njega! Pač ne zmeraj, časih je tudi tu prilično tiho, toda, če kaka novica pride, če došla brzovavka situvacijo izpremeni, potem se dvigne ropot, proti kateremu je živinski semenj na Kranjskem navzlic nadležnim svojim mešetarjem prava idila mirú in sprave! Kajti pri »Schranken u« je zbirališče borzne aristokracije, to pa, kar se zbira okrog njega, kar se tu gnéte v divjem kolobaru, kar se tu ústi in repenči, to so plebejske plasti, to je borzni dēmos. Med njimi nahajaš pač tudi pooblaščence večjih borznih firm, kateri po danem ukazu gospodarjev svojih efekte kupujejo ali prodajajo, veliko večino pa v tej skupini je uvrstiti v takozvano »kuliso«.

Vprašanje nastane, kaj je »coulissier«, kaj znači v borznem naréjji pojem »coulisse«? Saling v razširjeni svoji knjigi »die Börsenpapiere« opredelja ta pojem, oziroma ta izraz na nastopni način: »Die Gesamtheit derjenigen, welche an einer Börse Speculationsgeschäfte machen, oder doch wenigstens die schlechten Elemente der Börse, pflegt man als Coulissee zu bezeichnen.« (I. 79.) Mi se ne moremo strinjati s to definicijo, katera se nam vsaj za razmere na dunajski borzi vidi mnogo preširoka. Vsak borzni obiskovalec na Dunaji, izvzemši uradne senzale, je špekulant; špekulacija je sploh s trgovino v javnih efektih takó ozko spojena, da je niti ločiti ni móči. Špekulantom je prištevati tudi prve firme v »Schranken-u«. Z druge strani pa se skoraj preveč česti izkaže stánu borznih »coulissierov«, če jih uvrstimo med špekulante, kajti resnica je, da te vrste ljudje nič drugega niso, nego navadni borzni igralci.

Stopímo med nje, odlična družba sicer ni, toda lepše zbirke semitskih obrazov ne dobiš zlepa. Velika različnost gledé zunanje oprave. Semtrtja kak pristen zastopnik tiste sumnjive talmi-elegance, toda večina v zamazanih sukňjah, pošvedranih čevljih, dvojbeni srajci, torej nikakor ne za kak salon. Ne bodemo rekli, da ni ta ali óni med njimi še dokaj premožen, toda največ jih je pravih nemaničev, in dvakrat bi se premislil, predno jednemu izmed njih jeden goldinar posodiš na 24 ur, vsaj če si količkaj vaje varčno postopati s svojim

denarjem. Prvi pogled ti tedaj kaže, da nimaš pred seboj ne resnih trgovcev, niti resnih špekulantov, to ni drugega nego jata postopačev, katero ima najhujša strast človeška, hazardna igra, v svojih krempjih.

Kmalu zapaziš, da se kulisa deli na več skupin, jako različnih po številu svojih členov. Na Dunaji imenujejo borzijanci take skupine »Krätzel«. Čisto umevno, da igralce ne mikajo tisti popirji, kateri so večinoma v trdnih rokah ter se v svojem kurzu malo izpreminjajo. V takih popirjih n. pr. v zemljiških obveznicah itd. ni nobene prometa, ž njimi tedaj kulisa nima nobenega posla. Čim večje so kurzne fluktuacije v kakem efektu, tem strastneje se ga poprime igralec. »Vodilni efekt« na dunajski borzi je bila dosedaj delnica kreditnega zavoda, »Creditactien«, in takozvani »Creditkrätzel« je bil tedaj takó mnogoštevilen kakor vsa druga kulisa skupaj. Saj je kreditna akcija pravi uzor mednárodnega igralnega popirja! To se je zasukalo stoprav z marcijem t. l., odkar so namreč na dunajski borzi pri nekaterih efektih predrugáčili likvidacijske róke. V tesni zvezi ž njo je bila ogrska zlata renta, zlasti takrat, ko se je snovala ogrska konverzija, pri kateri je bil v prvi vrsti tudi udeležen kreditni zavod. Poleg teh dveh efektov je nekoliko več prometa v jednotni popirni renti (»Mairente«), v delnicah južne železnice (»Lombarden«) in državne železničine družbe (»Franzosen«). »Elbethal«, t. j. delnica severozapadne železnice, sedaj nima mnogobrojne kulise, tudi za »Länderbank« itd. se igralci ne zmenijo veliko, vsaj redno ne, nastopijo pač dóbe, ko se tudi okoli takega vrednostnega popirja vsled te ali óne izpremembe zbirajo goste tolpe špekulantov in igralcev. Kaj jednakega se je zapazilo pri »Alpine Montangesellschaft«, katera sedaj po dolgem prisiljenem samotarjenji kar očarava vročekrvne borzijance.

Pojdimo tedaj v »Creditkrätzel«! Danes še ni prave igre, kulisa je zaspana, nobene kupčije ni — toda to se lahko izpremeni tekom jedne minute. Čmerikavo postávajo borzijanci, bližajš se temu ali ónemu, komaj te pogleda, iz góle navade te nagovori: »Ein Geschäft, ich geb' 40—45!« Kaj to pomeni? Uveti za trgovino z efekti, devizami in valutami, veljavni na dunajski borzi, odločujejo namreč v § 15.: »Ein Börseschluss in Effecten beträgt bei den in Prozenten gehandelten 5000 fl. Nominale, und bei den nach Stücken gehandelten 25 Stück.« Kupčije za manjše zneske na dunajski borzi niso dovoljene. Poleg tega pa si moraš zabeležiti, da borzijanec, računjajoč na to, da je vsakemu obiskovalcu dobro znan dnevni kurz dotičnega po-

pirja, zamolči goldinarje in naglaša le krajcarje. V našem slučaju označuje tedaj ponudba, glaseča se prav preprosto na »40—45«, to-le: »kupujem 25 komadov kreditnih delnic po kurzni ceni 310 gld. 40 kr., in prodajam jih po 310 gld. 45 kr.«. V istini, lapidarna kratkost borzijskega zloga, proti nji je celó mojster Tacit pravi gostobesednež. Zmaješ z glavo, čuvši ponudbo, pravo za pravo je to gola potrata, prefrigani coulissier ti je že na nosu poznal, da s teboj ne bode no-bene barantije.

Ali za Boga, kaj je to, ali so ljudje zdajci znoreli, ali si zašel med same besnike? Glej ga, tam jeden vihti zmečkan popir, zmen-drana brzovjavka je iz Berolina, tam je kurz poskočil, hajd za njim! On kriči, ne, kar tuli in rjove: »60—65!« In ista besnost se sedaj polasti vse tolpe. Vse roke so kvišku, jeden prevpija drugega, pehajo se in sujejo, v gneči si in vesel bodi, če ne dobiš katere med rebra, vedno hujše je tuljenje, vedno više se dviga kurz, sedaj že vpijejo: »90—95«, »95—111!« V tem trenutji skoči jeden bližnjih igralcev na so-seda, »Hab's genommen!« Vsak ima svojo knjižico v roki, kar na prsih jeden drugemu si v zapisek zaznamenujeta, jeden da je kupil po 311 gld., drugi, da je prodal za to ceno. Kupec hoče sedaj še »haussirati« — toda na borzi je vedno plimovanje, oseha je že tù, kurzi baš takó rapidno padajo, kakor so prej kvišku poskočili, kar je naš kulisovec kupil po 311 gld., prodati mora po 310·85 gld., izgubil je tedaj pri vsakem komadu 15 kr., ali pri celem sklepu (»Schluss-u«) svoje 375 gld.

Kajti na jedno stvar ne smete pozabiti: kulisovec je zgolj igralec, pravo za pravo niti špekulant ni! Vodilna misel pri vsaki špekulaciji je in ostane navzlic ogromni raznoterosti nje oblik: »Kupuj za tako ceno, da bodeš prodal z dobičkom.« Toda ravno v tem odločilnem vprašanji, kar se tiče razsodbe o primerni ceni, so si borzni špekulantje redno navskriž ter se dosledno ločijo v dve glavni stranki. Kdo izmed vas ni še slišal govoriti o teh strankah, o »hausse« in »baisse«?! Privrženec prve stranke, »haussier«, je tega mnenja, da dejanska kurzna cena kakega efekta še ni primerna njegovi pravi naravni ali narejeni vrednosti, in torej kupuje na kesnejši rok, računajoč na to, da med tem časom popirja kurz poskoči. Razložek med istim kurzom, po katerem je kupil, in med kurzom ónega dné, o katerem se mu izroči kupljeni efekt, to je njegov dobiček. »Baissier« nasprotno umuje. Njemu se vidi, da bode popir padel in torej prodaja dotični efekt zopet na kesnejši rok, nadejé se, da dotistihmal se bode kurz še bolj znižal ter da mu bode prilika, po znižanem kurzu v roko dobiti óne komade, katere je kot prodajalec dolžan, na dogovorjen

dan izročiti kupcu. On je torej prodal stvar, katere dejansko niti imel ni, katero si bode stoprav kesneje moral kupiti — dobiček njegov obstoji sedaj v tem, da je dogovorjeno skupilo višje, nego to, kar je on dejansko za efekt bil potrosil. To preprosto razmerje je podstava vsi borzni špekulaciji, tudi najzamotanejši slučajji se dadó izvajati iz tega fundamentalnega razločka.

Takó torej špekulacija — toda kulisa s tem nikakor ni označena. »Coulissier« ne pripada nobeni teh strank, marveč strogo vodilo njegovo je, da takoj prodá, kakor hitro je kupil, in obratno. Kadar zapusti borzno dvorano, mora imeti v svoji knjižici zaznamenovano isto število kupljenih, isto število prodanih efektov. Principa se pri tem ne drži nobenega, niti politične novosti in gospodarstvene vesti, katere imajo vendar mero daven vpliv na borzno lice, direktno nánj ne vplivajo. Po nekoliko je ogromna večina teh ljudij preneizobražena, da bi znali presojati pomen kakega političnega telegrama, po nekoliko tudi ne utegnejo premišljati. Vse se vrši z burno hitrostjo, zlasti kadar je borza živahna — in stoprav zvečer zvé naš kulisovec po navadi, če je srečo imel pri denašnji igri ali smolo. Takrat namreč si ogleda zaznamke o svojih nakupih in prodajah, knjižura njegova mu kaže, »za toliko sem kupil ta „Schluss«, za toliko sem ga zopet oddal«, potem primerja jedno in drugo stran, adira in subtrahira, in končna bilanca mu šele pokaže, pri čem je. Če je količkaj kupčije bilo tisti dan, mora pristen kulisovec vsaj svojih 100 borzних sklepov zabeleženih imeti v svojem zapisku. Prometa je torej napravil najmenj več nego za $\frac{1}{2}$ milijona, ali z dobičkom je večinoma ničevó, danes kak peták, morda celó deseták zaslužka, jutri le par šestíc ali celó dejanska izguba. In za to se je toliko potil in trudil, tulil je in divjal, suval in se suvati dal, morebiti celó zausnice delil in prejemal — kajti o burnih borzних dóbah se i to pripeti med borzijansko gospódo — pač hudo rokodelstvo in ne presnažno!

Da brzójav silno vpliva na špekulacijo in na ves borzni promet, tega mi ni treba posebno naglašati. Vsakih 5 minut pride gotovo kak nov telegram, od njegove vsebine in od interpretacije njegove je zavisno za tisti hip borzno lice. Ali kakó se izročajo brzójavke dotičnim adresatom, katerim so namenjene? V dvorani sami nisem bil nikoli ugledal sluge brzójavnega urada, in vendar so ljudje neprenehoma prejemali take brzójavke. Kmalu mi je bila rešena ta zastavica. Slučajno sem se izprehajal v pokrajni ladji, proti nekemu stranskemu vходу. Tam vidim po lesenih klopéh posedati nekoliko majhnih, za-

mazanih in kodrastih, krivonogih Židkov; posebne čepice na glavi so kazale, da to niso navadni borzni obiskovalci. »Kaj počno ti strežaji le-tú« — dejal sem bil ravno sam v sebi — kar se duri odpró in pri vходу se prikaže brzojavnega urada sluga v znani svoji opravi. V istem hipu, kakor bi bilo vánje treščilo, so Židki po konci, kar obsujejo slugo, kateri baš začenja imena adresatov čitati, in z nervozno strastjo mu brzojavke pulijo iz rok, potem pa hajd! v divjem teku v dvorano, vsak k svojemu gospodarju. Sedaj sem znal, da to so borzni »galopini«, in priznati sem moral, da čast delajo svojemu naslovu. To je v istini pravi »galop«, kakor jata lovskih psov se zapodé v gnečo, vsi spehani se prerijejo do svojega šefa, kateri urno telegram razpečati, potem namigne posameznim agentom svojim in pooblaščenecem (borzno narečje ima za neko kategorijo takih ljudi poseben izraz »remissiers«), na uho jim nekaj zaščepeče, le-ti se brzo izgubé po dvorani. Največje hitrosti tú treba, dragocena je vsaka minuta, pri sleharni borzni transakciji, najbolj seveda pri óni trgovini, katero izraža terminus technicus »arbitražá«.

Predmet denšnjemu berilu mi po svoji prirodi zabranjuje vsako sistematiko; preobširen bi nastal, bržkone zajedno dolgočasen, ako bi hotel tú razkladati ves kompleks ónih trgovinskih strok, s katerimi se borza kot veliko denarno tržišče bavi. Le mimogredé mi je tedaj dovoljeno kako razjasnilo, in ker sem se tú baš zadel ob tuji izraz »Arbitrage, Arbitragegeschäft«, hočem povedati, kaj pravo za pravo pomenja ta tujka. Glejte, dasiravno je sedaj ves izobraženi svet preprežen z železnicami in z brzojavnim omrežjem, in navzlic temu, da so vse borze med seboj tudi v neki notranji zvezi, pripetí se vendar čestokrat, da je ta ali óni mednárodni efekt različno notiran po raznih borzah. V še večji meri se to godí pri meničnem kurzu, kajti pri inozemskih menicah, takozvanih »devizah«, so merodajni vedno medsebojni gospodarstveni odnošaji dotičnih držav, zlasti razmerje medsebojnega importa in eksporta. Pa tudi pri popirjih se pripetí, da je kurzna cena, recimo pri kreditni delnici v Berlinu, danes n. pr. višja nego na Dunaji. Razloček ni velik, ali vendar ga je nekoliko, in arbitražer si stavi sedaj nálog, izkoristiti to razliko, odstraniti to nejednakost, omogočiti zopet kurzno ravnotežje, česar seveda drugače ne more storiti, nego da v našem slučaju kreditne delnice hitro na Dunaji pokupi ter v istem trenutji v Berlinu prodá. Po navadi se pri taki trgovini v dotičnem inozemskem mestu izbere kompanjona, vsa kupčija se vrši »à conto metá«, ad hoc združena trgovina se imenujeta »metista«, in dobiček, kakor tudi izguba se delita med njima.

Umevno, da brez brzovjavne žice izhajati ne moreta, vsa njih korespondenca gre po telegrafu. Nikjer tudi ni treba take silne hitrosti kakor tū. Recimo tedaj, berlinski metist je brzovjavil svojemu dunajskemu družniku jedino besedo: »Kaufen!« Galopin priteče, da mu jezik iz ust visi, komaj je šef odprl brzovjavko, morajo njegovi agentje že v tem zmislu barantati po borzni dvorani, brez vsakega pomisleka, brez vsakega odlašanja, ter takó, da jih takoj ne pogodiš, kajti kurzi se izpreminjajo vsako minuto, in zlasti če se zvé, da kdo v večji meri kupuje, poskočijo kurzi zdajci za toliko kvišku, da je arbitražna trgovina hipoma postala nemogoča. In ker se mnogo borznih firm bavi z arbitražo, razvidno je, da morajo njih galopini v istini biti »urnih krač«.

Kje za Boga pa se skupila izplačujejo in skupne pogodbe izvršujejo? Nikoli in nikjer na borzi! Celó pri takozvani »direktni« kupčiji, katera se skoraj zmeraj vrši kot »Cassageschäft«, t. j. proti gotovemu denarju, celó tam se izroča dotični efekt ter sprejme skupilo dan kesneje med 9—11^{1/2} uro predpóludne v prejemnikovem obrtnem lokalu, oziroma v njegovem stanovanji. Borzna pravila velevajo izrecno: »Im Börsensaale dürfen Börsewerthe weder bezogen, noch geliefert werden.« Toda velika večina borznih kupčij sploh ni direktna, temveč izpolnjujejo se pótem posebne naprave, takozvanega »Arrangementbureau-a«.

Kajti dvojne stvari sploh ni nikoli prezirati, namreč, da se borzne kupčije po ogromni svoji množici vsled svojega spekulacijskega značaja sklenejo na kesnejše termine ter da pravo efektivno kupčijo daleč nadkriljuje óna, katera se po svojem bistvu, dasi ne po svoji obliki suče le okoli difference. Stranke, zavezane po kupčijskem aktu, se največkrat nič ne brigajo za efekt, prodajalec ga niti nima in ga nikoli ne misli izročiti dejansko, in kupcu se tudi še ne sanja ne o tem, da bi efekt v istini si preskrbel: obema gre navadno le za difference, vprašanje je vedno le to, kdo bode difference moral plačati, radi tega se take vrste kupčije čestokrat primerjajo stavam. Večino borznih kupčij je uvrstiti v to kategorijo. Med pristnim prodajalcem, kateri v istini želi prodati kak vrednostni popir, in med pristnim kupcem njegovim je morda 15—20 oseb, katere barantajo z istimi komadi, in pristni kupec redno niti ne zvé za svojega pristnega prodajalca. Kakó okorna bi nastala vsa borzna trgovina, če bi v takó zamotani verigi prvi član, t. j. pravi kupec vedno moral neposredno v dotiko stopati z zadnjim članóm, pristnim prodajalcem, ter iz njegovih rok proti zgovorjenemu plačilu prejeti dotično blagó. Tū uspešno posreduje borzni »arrangement«.

Njegovo nalogo boste najlože razumeli, če vam popišem manipulacijo njegovo. Dosihmal se je na dunajski borzi »aranžiralo« ali »likvidiralo« po dvakrat na teden. V to svrhu so stranke primorane, da izročé na določeni dan (»Aufgabstag«) do 5. ure popóldne pri »Giro-u Cassenverein« posebne blankete (»Arrangementbögen«), v katerih so označene vse storjene dotične kupčije, — isto tako nakup kakor prodaja z dogovorjenimi cenami vred ter z imenom drugega kompaciscenta. Dan kesnjeje se v »arrangementbureau-u« primerjajo oddane póle. Kolikor se število kupljenih ali prodanih efektov ujema, tam ne treba nobene dejanske izročitve, tam se kupčije kompenzujejo, in to kurzno diferenco je plačati. Le tam, kjer se število ne strinja, kjer pretehtujejo kupljeni ali prodani efekti, tam in v isti meri treba dejansko ali kupljene efekte prevzeti ali prodane odšteti. Aranžementni zavod izračunja ter objavlja v vsakem slučaju, koliko difference je poravnati pri vsaki kupčiji (»Meldungen«) in še isti dan popóldne med 2. in 5. uro naznanja adresu ónih, kateri so primorani, efekte prevzeti (»Hände«). Če kdo difference plačati ne more, proglasé ga insolventnim, in imé njegovo nabijejo na posebno črno desko, visečo v pokrajni ladji borzne dvorane. Preje so imeli navado, da je taki propalici zapel borzni zvon, in na borzi so dejali: »Heute ist der X. Y. ausgeläutet worden.«

Leta 1873. žalostnega spomina ominozi ta zvonec od pričetka majnika počenši do meseca oktobra pač ni imel pokoja — sedaj so opustili to navado, katera je bila kaj pripravna, da živce razdraži borznim obiskovalcem. — Če se pri arangementu pokaže, da je kdo dolžán nakupiti, oziroma prevzeti gotovo število borznih efektov, on pa tega ne stori, potem se na njegov račun in njegov trošek dotični popirji nakupijo, eventualno prodadó. Vse te operacije izvršiti je »Giro-und Cassenvereinu«, kateri je med krizo od l. 1873. prevzel ves arrangement dunajske borze.

Pač še jedna pot je, po kateri je mogoče, odložiti dejansko izročitev, oziroma dejansko prevzetje efektov. Saj borznemu špekulantu čestokrat še ne kaže, končno dognati pričete operacije, čestokrat mu je pošel tudi »nervus rerum«, kateri nikjer toliko potreben ni, kakor ravno na borzi. Toda prevzeti mora o svojem terminu, če je »hausier«, izročiti mora, če je »baissier«! Kaj mu je storiti? Poišče si kapitalista, kako banko ali kakega zasebnika ter pri njem v prvem slučaju zastavi ravnokar prevzete efekte. Borzno narečje je iznašlo za tako zastavo prav humorističen izraz; borzijanci namreč pravijo, da je popirje dal »na hrano« (»in Kost geben«). Sevéda se zastava ne izvrši zastonj, temveč plačati je posebne obresti, katere se v tem

slučaji imenujejo »report«. Drugače pri »baissier-u«, kateri prodanih efektov nima na razpolaganje ali jih pa za sedaj odrajtati ne more. Ta potrebuje dotičnih efektov, tedaj si jih bode kje drugod iskal na pòsodo, in tudi za to bode moral plačati odškodnino tistemu, kateri jih je posodil. Taka odškodnina se zove »deport« in v teh oblikah kot »report« in »deport« razvija se velevažna borzna prolongacija.

Žal, da se danes ne morem spuščati v pretres ostalih borznih kupčij, da vam ne morem razjasniti kupčije s premijami, stelaže, in kar je enakih modifikacij špekulacijske trgovine. Dovolj za danes! Le jednemu vprašanju hočem še odgovoriti, katero se ti nehoté vsiljuje, kakor hitro si nekoliko vsaj pogledal v čudni borzni svet. Vprašanje namreč, ali se borzna trgovina sploh zagovarjati dá z národno-gospodarskega stališča? Znameniti veljaki so to vprašanje odločno zanikali, drugi zopet so mu pritrjevali. Samostojna razsodba je težavna, tembolj, ker borzni prijatelji časih borzo zagovarjajo z argumenti, o katerih ničevosti se je kaj lahko prepričati. Emil Struck n. pr. je priobčil v Schmollijevid »Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen« obširno razpravo z naslovom »Die Effectenbörse«, kjer se jako živahno poteza za svojega klijenta, hudo obrekovano borzo. V svojem zgovoru naglašá posebno, da je kapitalist v obče neizkušen, da si pomagati ne more, da ni v stanu presojati bonitete kakega efekta ter razmotrivati bodočo rentabiliteto njegovo. »Kdo« — povprašuje naš pisatelj — »misli zánj, kdo mu bodi vodník in kažipot? Nihče drugi nego prijateljsko mu naklonjeni borzni veščaki!« To se pač v teoriji dokaj dobro glasi, ali odurna praksa je kapitalista na svojo škodo že mnogokrat čisto drugače izučila ter ga je tudi za jeden čas izpametovala. Gorjé kapitalistu izven borze, če se je prelehkomišelnó udal lokavemu zapeljivcu, borznemu špekulantu! Potem nastanejo tiste grozovite gospodarstvene katastrofe, kakor smo jedno sami doživeli pred 15 leti, l. 1873. Moj tovariš v državnem zboru, Jos. Neu wirth, posvetil je špekulacijski krizi l. 1873. ves II. zvezek svojega zanimivega dela »Bank und Valuta in Oesterreich-Ungarn«; sestavil je popolen kalendarij ónega pogubonosnega polletja, in opisal je z vso natančnostjo tisto odurno korupcijo dunajske borze — mož je poznal svoje borzijance! Koliko hvaležnega gradiva je nakopičenega v Neu wirthovi znameniti knjigi! Da vam le nekoliko vzgledov povem o posledicah óne lehkovernosti, če se namreč množica preslepiti dá zvitemu borznemu špekulantu, oglejte si n. pr. svoje dni jako poznati borzni komptoir nekega Plachta. Ko je napočil »krach«, Placht

pride v konkurz, v konkurzni masi pa je bilo 2,761.795 gld. pasiv, temu nasproti pa gotovine — 234 gld.!! Vseh aktiv skupaj je bilo 18.950 in še teh ni bilo mōči v denar spraviti!

Z druge strani pa vender priznavam, da je borza v sedanjih naših razmerah — potrebno zlo! Denar je blagó kakor vsako drugo, veliko tržišče mu je neizogibna potreba. Zlasti zadolžene naše države so navezane na tak denarni trg. Da njega ni, morale bi svoje obveznice čestokrat izpečavati po jako neugodnem kurzu, in fluktuacije v cenah bile bi še mnogo izdatnejše nego dandanes. V istem položaji se nahajajo delniška društva, tudi ona se ne morejo odreči borzni pomoči. Sedanjega gospodarstvenega reda, naslanjajočega se v prvi vrsti na kredit in kapital, predstavljati si vsaj jaz niti ne morem brez borznega prometa. Saj je istina, nikjer ni toliko izrodka, toliko izprinenosti in moralične nesnage, kakor baš pri špekulacijski trgovini na borzi. Toda ona posreduje med iskalcem in ponudniki, in v tej svoji funkciji vsaj v današnjih razmerah ni nadomestna. Drugo vprašanje je pač, ali se te razmere ne utegnejo izpremeniti tekom človeškega razvoja? Da se to zgodi, da se odpravi sedanji gospodarstveni in družbeni red, potem gotovo ž njim tudi poneha borza in borzna trgovina.



Na grobu nádej.

1.

Pómlad si mi bila,
 Kí v srca čudezni
 Vrtec si sadila
 Rožice ljubezni:
 V srci je pognalo
 Popje polrazvito,
 Prejmi, dèkle zalo,
 Prejmi prvo kito!

4.

Dneva sem in leta
 Znamenje izgubil,
 Ko sem v popji cveta
 Dèklíco zaljubil.
 Pa da dan in leto
 Bégu časa róp je,
 Srce hrani sveto
 Mi spomin na pópje!

2.

Rožic v kito vijem,
 Ki jih v srca sredi
 Izvabili s sijem
 Tvoji so pogledi . . .
 Kahor vígred zemljo
 Z mladim cvetjem kiti,
 Moje te objemljo
 Misli v noči skriti.

5.

Oj, ljubezen moja,
 Kakor rože v brsti,
 Pila žarke sója
 V lepih dnij si vrsti:
 Deklici privila
 Oh, si se ljubeče,
 Tiho ji odkrila
 Srce koperneče . . .

3.

Orli, gnezdu vzeti,
 Hrepené povsodi
 Po domačem sveti,
 Po svobodnem rodi:
 Za teboj kopnéva
 Mi ljubav, mladenka,
 Tvojega odseva
 Čárobna rojenka . . .

6.

Vera v boljše čase
 Dviga oratarja,
 Kàdar razdivjá se
 Silna moč viharja:
 Náme dvoibe tигра
 Kanila je nával,
 Ta konča se igra,
 Ko bom v grobu spaval. .

L—j.



„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

XIV.

Mladi Lukič je bil korakajoč preko Vodétovega dvora zapazil lep dvoupréžen voz, porinjen ob hišni steni pod širok napuščak. »Aha, kakov židovski agent,« mislil si je sam v sebi ter ne meneč se dlje za to prikazen, šel na vrt, kjer je srečal prav ob vratih Mánico, nesóčo dva vrčka piva v rokah.

»Joj, Mánica, tu sem vender že!« vzkliknil je mladi mož.

Vsa v zadregi, rdeča v lice, ni vedela, kaj bi dejala. Tudi roke mu ni mogla dati, kajti v vsaki je nesla vrček.

»Tu ste, tu ste! No — le čakajte, gospod Pavel! Takó dolgo Vas ni bilo!«

Hotela je mimo njega, a vender ni storila koraka naprej.

»Mánica — me imaš li še kàj rada?« šepnil je Pavel veselo, ljubeznivo in prijel na lahko déklico za obrazek.

»Ali me imate — Vi?« vprašala je na pol šegávo, na pol resno.

»Vi?« ponovil je Pavel.

»Kakó pa naj rečem?« šalila se je déklica.

»No — ti!« zavrnil je Pavel.

V tem je ona stekla v hišo.

Kmalu je bila zopet pri njem ob mizi pod košatima orehoma.

»Kdo je pa nocoj pri vas?« vprašal je Pavel nagloma, spominjajoč se óne kočije pod napuščakom. Vrtil in sukaj je v tem novo cigaretko ter ni zapazil Máničine zadrege.

»Dva gospoda iz Krájine!« dejala je in drgnila konec namiznega prta.

»Iz Suhe — Krájine?« smehljaj se je Pavel.

»Oh — da ste takó poredni!«

Ozrla pa se ni vánj.

»I — zakaj — poreden?«

»I — zató!«

»Kàj li nista iz Suhe Krájine?«

»I — sevédal!«

»Torej vender! Mánica — reci, govóri, ali me imaš še kàj rada?«

Prijel jo je ob tem za roko in potegnil k sebi. Ozrla se je naglo na desno in levó, a nikogar ni bilo za ograjo, nikogar v obližji.

»Poljubi me!« dejal je Pavel.

»Ne vem, če smém!« rekla je déklica.

»Nihče ne vidi! Očeta ni, mámice tudi ne — nikogar — torej —!«

»Kaj pa — Zorka?« vprašala je ona, toda videti je bilo, da je tudi to ime, ta misel le pájčevini jednaka meja med njenimi in Pavlovimi ustni.

»Manicá-á!« zazvenel je glasan klic očetov tam izpred hišnih vrat. Vodè je sedèl v kamri z ónima gospodoma iz Krájine ter sedaj klical déklico in po svoji navadi polagal zategnjen naglas na zadnji zlog hčerinoga imena.

Sprva ni odgovorila.

»Manicá-á!« glasilo se je zopet tamkaj izpred veže.

»Le jeden — samó jeden poljub!« šepetal je Pavel.

Pa déklica je že hitela z vrta.

Namesto nje je prišel Vodè in prisédel k mlademu Lukiču.

Povpraševal je o njegovem potovanji, govoril o létini, o minuli suši, o otavi, katera obilo obeta, in o vínstvu, ki se bode toliko obneslo. Tudi Vodétova žena je prišla na vrt in razgovarjali so se prijazno, dasi bi bil Pavel oba in še kàj družega po vrhu zamenil za Mánico. Te pa ni bilo blizu, takó, da je napósled mladi Lukič vender vprašal po nji.

»Dva gospoda sta notri, he, he!« smijal se je Vodè in užigal konec svoje smodke. Videlo se je, da bi rad še nekaj zinil, a da mu vender ni šlo raz jezik.

»Ej, béži, béži! Prismodije so to!« mrmrala je máma.

Pavlu pa se je vzbujala radovédnost.

»Kake prismodije?« vprašal je naravnost mater.

»Ej, za Mánico je prišel vprašat jeden — in drugi pa ž njim za mešétarja! Kaj pa bode ž njo — premlada je in, in —«

»No, kaj pa še?« vprašal je Vodè ženo, ki je ponehovala v govoru.

»Premajhna je zánj, če že hočeš!« dejala je mati silno nejevoljna.

»Bode pa vzrasla!« šalil se je krčmar.

»Prismodije!« godrnjala je Vodéška in šla z vrta.

Pavel je ves čas prav osupel molčal; prav mu ni bilo, kar je čul, dasi mu ni sezalo globoko v srce; ali Mánice, ki ga takó rada vidi, te bi bilo vender škoda!

»Kdo pa je ta ženin?« vprašal je sedaj Vodéta.

»Tam iz Strug sta oba gospoda. Ženin je trgovec — čakajte, kakó se pač piše — no, sedaj se pa še ne spominjam več!«

In Vodè se je res trudil in mučil, da bi se spomnil imena hčerega snubáča.

»Pa kaj bodete storili?« vprašal je Pavel.

»Ne vem; bodemo pač pogledali!«

»In Mánica?«

Zadnje vprašanje je stavil Lukič po kratkem pomisleku, in skoro bolj tiho.

»Saj veste, kake so ženske, če jim možá pokaže!« smijal se je krčmar.

Vstal je in po svoji navadi veselo zvižgaje odšel v hišo.

Mánica se je kmalu vrnila k mladeniču. Bilo je že temno na vrtu.

»Ali ga bodeš vzela, Mánica?« vprašal je Pavel in potegnil déklico k sebi.

»Kaj hočem? Ali ga ne smem?« dejala je pol v jóku, pol v sméhu.

»Jaz ti ne morem braniti, ako sáma hočeš!« šepetal je Pavel.

»Sáma hočem?« ponovila je ona in nekaj očitajočega je zvenelo iz teh dveh besedij. Odstopila je za korak.

»Pojdi semkaj! Me li ne ljubiš? Dèj — poljubi me!«

»Hočem li vedno tukaj ostati?« vprašala je ona namesto odgovora.

A on je stal že poleg nje in ji poljubljal solze raz lice. Počasi se mu je izvila iz rók. Nekaj je bilo med njima, nekaj nevprašanega, pa vender nekaj povse jasnega, česar pa se nobeden njiju ni upal lotiti. Ona ne, ker je bila nje ljubezen resnična — on ne, ker mu je bila ta ljubezen le za kratek čas. To vprašanje je bilo: »Ali me bodeš ti hotel vzeti?« Ona se je istega sramovala, on se ga je pa bal.

Ko je Pavel odhajal, stala je óna kočija še vedno pod napuščakom, iz Vodétove krème vèn pa je poleg drugih tujih glasov zvenel tudi hripavi govor dohtarja Štupe.

XV.

Ko je družega dopóludne jahal Pavel mimo krčme, namenjen k Podgorskim na Grič, pozdravljaj je Mánico, stoječo na pragu, toda ustavil se ni. Tudi déklica se ni ozrla za njim, nego se vrnila naglo v hišo.

Pavlov vzprejem na Griči pa je bil povse čuden in nenavaden. Podgorska dekleta so ga obsipala — razven Klare — z vso ljubeznivostjo, mladi Markec ga je hotel samó záse — gospá Podgorska je

bila taka, kakor vedno, in polkovnica nasprotno hladna in mrzla, kakor slana, ki je pala bila to septembrovo jutro. Zorke ni bilo videti sprva in Klara, katera se je védla, kakor bi ji tudi nekaj ne bilo prav, dejala je, da óno glava bolí.

Dopóludne so hodili mladi ljudje okoli in se zabavali z raznimi igrami; tudi guvernanta je bila še vedno tu, in le-ta je v hipu, ko nihče drug ni mogel čuti, povprašala Pavla, kje se mudí doktor Božan.

»To je ženin moje matere!« zavrnil je Pavel resno, in ona se je ugriznila v ustni.

Pavel je zastoj gledal, od katere strani pride Zorka. Ni je bilo, in le Klara, ki je največ hodila ž njim, menila je, da jo mora glava hudo boleti. Dasi je bil mladi Lukič v skrbéh zaradi nje, vender si ni mogel kàj za to, da je bolj in bolj občudujé gledal Klaro. Do vprašanja: katera je lepša — Klara ali Zorka? — ni prišel, ampak to deviško, mladostno obličje in ta prirodna zdrava najjvnost, ki sta mu sevali naproti, to mu je bilo zopet nekaj novega. Zorka, v mestu vzgojena, mestno izobražena — tu pa nekaj, kar se mn je zdelo domače, sorodno, in takó pristno, kakor prvi sneg.

A proti póludnevi je vender prišla Zorka, in sedaj Pavel ni videl, ni iskal več Klare. Pozdravila sta se veselo, burno, a mladeniču se je vender takoj videlo, da óno nekaj teží, ali pa je bolna. To zadnje je sáma trdila.

Po opoludánskem obedu pa je Pavla zdajci pozvala polkovnica Hahnova.

»Le nekoliko besed, gospod pl. Lukič!« dejala je in njega je obšel čut, kakor tedaj, ko mu je bila velela, naj govori z očetom. Tudi to se mu je čudno zdalo, da nihče, nihče izmed vse družbe do sedaj ni omenjal máterine zaroke, izvzemši óno skoro nesramno vprašanje guvernante.

Šla sta v malo stransko sobo poleg obednice.

(Dalje prihodnjič.)



Bajni gôstje.

Da knjigo strmé ti očí,
 Obraz od veselja se rdí —
 Dej, kakšno krasoto odkriva
 Beseda in slika ti živa?

Zdaj, deček, pač nisi več sam:
 Prišli so v preposti tvoj hram
 Mogočni cesarji in kralji
 In dvorniki v svileni halji.

Prišle so mladenke krasné,
 Mlādenke in žlahtne gospé —
 Vso družbo sijajno, oblastno,
 Pozdravi, dostojno in častno!

A kadar po družbi zreš tej,
 Pri vratih še óno poglej:
 Uboštvo ponižno tam čaka —
 Pozdravi srčnó siromaka!

Povedal bi stežka dovolj,
 Kdo gôstov ti prija najbolj,
 Če óni v skrlatu in svili,
 Če družba v zakrpanem krili.

Kar gôstov ti gleda okó,
 Vse ljubiš jednako srčnó,
 In ako bi koga ne bilo,
 Hudó bi se tebi storilo.

Kakó se iskré ti očí,
 Kakó ti obrazek žarí —
 Karkoli jih vidiš tu v hrami,
 Vsi žijejo tudi med nami!

Teh gôstov iz blaženih let
 Ne zabi, ko stopiš med svet,
 Spoštuj jih v skrlatu in svili,
 A tudi v zakrpanem krili!

A. Funtek.



S m r t.

Stara národna pesem iz Idrije.*)

Grenka smrt na duri kljuka,
 Ostro kôso ima sebój,
 Ino kliče: »Kje si Luka?
 Vstani gôri, pojd' z menój!«

Luka pravi: »Kdo tak' kljuka? —
 Kdor kaj hoče, naj gré sem!«
 Ino malo ven pokuka; —
 Vstraši se, da ne vé, kam.

»Gôr', ta stari gorenjski Jaka
 Te že kliče tol'kokrat,
 On na tebe težko čaka
 Ino pojde s tábo rad.«

»Jaz še nimam časa umreti,
 Kozol'c moram prej pokrit',
 Stare krone prej prešteti,
 In še drugo v d'narje st'rit'«.«

Smrt kar kôso zdaj zavzdigne
 In ga vreže tje za vrat;
 Luka komaj enkrat 'zdihne
 In opravi vse na enkrat.

*) Prim. Korytko »Slov. pesmi kr. nar.« IV. zv. str. 105. »Péfem od smerti«.

Ured.



L u č i.

Spisal Anton Funtek.

VII.

Poslovil se je nocoj od rojstvene hiše, od roditeljev, bratov in sestrá; zdaj sedí sam v podstrešni sobici, katera mu je bila pripravljena vselej, kadar so se zaprli prostori mestnih učilnic, kjer se bistri duh in pripravlja za bodoče življenje. Še mu trepeče v srci mili glas máterin, ki je jokaje objela ljubljenca svojega; zdi se mu, da še oklepa rokó osivelega očeta, ki je s tresočim glasom pozivljál nánj blagoslov nebeški; še vidi solzne obraze manjših bratov in sestrá, in z neznosno silo mu lega na prsi tisto nepopisno čustvo, da je domá in vender ne več domá! Poslednja noč! Jasna mesečina sije skozi okno, slabotno brlí svetilka na mizi. Takó hudó mu je pri srci, toli zatohel zrak se prostira po sobi, da mu zapira sapo; zadušiti ga hoče. Zdajci odprè okno in gleda v noč. Kakó lepó se razgrinja tod óni veseli svet, katerega je vsekdar ljubil takó, na katerega je tolikrat mislil v mestu! Tudi od tega svetá se je treba posloviti nocoj. Glej, ondu se širi zeleni gozd prav takó, kakor se je širil tedaj, ko je prvič zapustil rojstveno hišo; óni pisani travniki so taki, kakor so bili nekđaj, daljne, sinje goré stojé takó, kakor pri prvem slovesi. Ali te goré so mu nekđaj mejile svet; mislil ni, da se za njimi razgrinja tujina, kamor stopi jutri. Poslednjo noč na dômu oživé spomini; zdi se mu, da prihaja v tesno sobico davna zlata mladost, da ga pozdravi še jedenkrat in se posloví od njega; zdi se mu, kakor bi moral seči v róko samemu sebi in se posloviti sam s seboj! . . . Nazaj in naprej mu gleda duševno okó — takó ni gledal še nikoli! Znan mu je veseli deček, katerega vidi na domačem svetu, znan tudi resni mladenič, kateri ustvarja življenje svoje na tujih tleh. Lepe slike se vrsté tu in tod; zahvaljati mora Bogá, da mu je dal takó neizkaljeno in srečno mladost, prositi Ga mora, da bi čuval mladeniča v daljini in blagoslavljal naporno delo njegovo. Boječe ne stopa v daljino, resni lepi sklepi ga spremljajo na pot. Obsežno mu je duševno obzorje, ali širje mora biti, to je dolžan samemu sebi. Zategadelj bode delal v tujini z neutrudno marnostjo; če sam v sebi ne bode imel opore, na koga pač se hoče naslanjati? Telesno ne bode trpel, to vé; oče ne bode pozabil sina svojega, dušni napòr pa ni trpljenje. Nikoli mu ni bil, kajti z napòrom mu je rasla moč. Ako se mu je

tudi zresnilo okó, nič ne dé, z otroško dušo in otroško-veselim obrazom ne more stopiti v svet. Káko pač si misli bodočnost! Zdajci šele stoji na polu poti; drag mu je dom, ali dražji mu je poziv, ki mu velí v tujino. Često se bode oziral v domači svet in srkal novih močij iz spominov na mladost in domovino. Kadar pa se vrne, dojde častno, dojde, da stopi v dejansko življenje. Ali zvesto v srci hoče vedno nositi plemenite nazore, katere mu je vcepila mladost; srce in dušo hoče posvetiti domovini in rôdu svojemu. Ta misel mu lajša slovó in lajšala mu bode tudi težko pot skozi življenje; ko odide jutri, pa vé, da bode marsikatero srce prosilo zánj; sam ne bode na tujem. Sladka je tá zavest; ali gorjé njemu, ki odhaja z mislijo, da se ga nihče ne bode spominjal, da ga ne spozná nihče, ko se vrne . . .

Nocoj še oživite, spomini na minulost; odpri se, daljna bodočnost, da se lože loči užaljeno srce!

VIII.

Prijazna sobica; predalniki polni knjíg; miza posuta s popirji; nad njo podobe, kipi učenih mož. Pri mizi mlad bledoličen mož visokega čela, duhovitega obraza. Iz peči žehtí dobrodejna toplota po sobi; prijetno razširja svetilka luč po mirnem domovanji. Zunaj méte; z ulic se čuje smučanje sanij; sicer mir. Jednakomerno tika nihalo na stenski uri; pozno je v noč, skoro utihne življenje po mestu. Mladí učenjak-samotar číta, lista v debelih knjígah, izpisuje posamične odstavke, išče in novič spopolnjuje rokopis. Resno in vender živo mu zró oči; lica se rdé; z vsemi silami bistrega svojega duhá se uglablja v veliko delo, katero bode, ako Bog dá, njemu na čast, znanstvu v prosep . . .

Dan za dnevom dela takó; pozno v noč še gorí svetilka v učejakovi sobi. Dan za dnevom mu hitéva peró po popirji, da zapisuje misli, katere rodí izobraženi um, postavljajoč mogočno poslopje duševno. Znancev ni iskal nikoli, vender vse mesto ga pozná; udano ga pozdravljajo, koderkoli se prikazuje; marsikatero okó se ozira spoštljivo po njem. Daleč izven mestnega ozidja je poznano njegovo imé; učenjaki prve vrste sodijo častno o njem. Njegov glas veljá v znanstvenih stvaréh; brez ugovora se pokarjajo izrekom njegovim, katere izraža čudovito bistro in duhovito. Ali tudi rezka, uničujoča je njegova sodba, kadar treba ščititi znanstvo proti oholemu nazadnjaštvu, katero se zãletava kakor ponočna véšča v svetlo luč resnice. Plaho se umiče tedaj mračna svojat jasnemu duhu njegovemu, in sence zbežé kamor posije solnce njegovega znanja . . .

Sam ob sebi se je popél na vzvišeno stopinjo; nikoder ni iskal priporočil visokih pokroviteljev, priporočalo ga je delo sámó. Res mu dohajajo trenutja, ko se z višine svoje ozira nazaj — komu bi ne dohajala, akotudi stoji skromno v nižini? Pred očmi mu vstaja vse óno trdo duševno delo, katero ubija človeka bolj od telesnih napórov; za sabo zre jedińščino, katera je hotela uničiti visoke načrte njegove . . . Malokomu je bilo jasno življenje dijaško, malokdo ni še čutil, kakó pretresa mraz, sileč v nekurjeno sobo, kakó morí glad, ki se oglašá navzlic krepki volji, katera ga hoče zmagovati siloma; malokdo ne vé, kakó bridko je zaslužen skromni denar, za katerega mora mladi mož prodajati moči in klanjati glavo pred prešérnim duševnim uboštvo! Če takšen siromak, uklenjen v neznosne sponé bridke potrebe, napósled opeša na poti življenja, če se izneveri pozivu svojemu in nastopi pogubno pot — komu ga je smeti soditi strogo? Nadarjenost sama ni moč in sreča ji ni sojena vselej! V teh letih se čisti značaj mladeničev, kakor se čisti kovina v ognji; ta leta ustvarjajo kip njegov, postavljajoč ga na krepko stojalo prvih izkušinj, katerih ne more razmakniti, razsuti nobena poznejša dóba, ki pohlepno gloje ob njih. . .

Takov dovršen kip je mladi mož v skromni sobici, kip takó trden, kakor da je izklesan od kamena. Misli, katere se mu porajajo za visokim čelom, izkusile so že marsikateri odpor, ali oslabele niso; kadar brani načela svoja, ne gleda ni na levo ni na desno; trdno prepričanje, katerega se ne loči, sije mu tedaj iz očij, oživlja besede, da padajo pogubonosno na protivnika in pobijajo v prah, kar se odevlje z bliščečim plaščkom účenosti, krijoč duševno goloto . . . Toda mehko mu je tudi srce! Z ljubeznijo se oklepa sorodnih src, dvigujé jih k vsi ogromni visokosti, katero je v nešteti vekih nanosil človeški duh, da si postavi veličasten oltar, kjer se klanja večnolepim vzorom človeškim; odpira se prijazno vsakomur, kdor prihaja z odkritim srcem. Tedaj je človek s človekom, in čudovito umeje spajati svoje misli s preprostimi nazori, tajno jih blažeč in povzdigujé v višje solńčne kroge . . .

Ali v tem ravno se pojavlja visoki duh, da ni prikovan na vzvišeno stališče; tudi nizdolu se spušča in jemlje pod svoje okrilje preprostega duha, kateremu še niso dorasle peruti, da bi se ž njimi dvignil k luči resnice! —

IX.

V ponočnem viharji se vijó drevesa, dež lije čur oma, svetli bliski švigajo semtertja. Glej, kdo stopa ondu po gozdni stezi? V

temen plašč je zavil popotni mož: klobuk imá nizko potisnjen na čelo, noga mu peša, časih postaja, kakor bi ne mogel dalje, potem stopa hropé. Navkreber se zavija pot, smrečje se jasní, zdajci se prikaže na višini belo prostorno poslopje, svetle luči goré v njem, potnik obstane. Ali ga je toliko utrudila ponočna hoja, da se mora nasloniti ob visoko smreko poleg steze, da mora s tresočimi rokami objeti njeno deblo? Samó za hip je bil dvignil glavo, ko so se prikazale luči pred njim, zdaj stoji sklonjen ob drevesi, posegne z roko proti srcu in vzdihne poluglasno. Vihar odnese ta vzdih, morda tudi sam ne vé, da je vzdihnil. Kaj pomišlja tod, ko se takó vabeče dviga óno visoko poslopje pred njim; nihče ne bode toli neusmiljen, da ne bi dal zavetja utrujenemu telesu v taki noči. Samó nekoliko korakov in v zavetji je; jutri vstane okrepcan in pojde dalje . . . Ali ni želel takó iskreno, da že ugleda to samotno hišo — semkaj se je namenil, kaj pomišlja torej? . . . Ne, delj ne — neviden ris je začrtan med njim in grajskim poslopjem; prekoračiti ga ne sme. Tudi neče ga prekoračiti. Če pomišlja prav, zarisal je sam to usodno črto, in ako bi tudi zdajci jokal na njó, solze je ne izbrišejo. On sam je nekdej bival tu; grad je bil njegov, zemlja njegova daleč v okrožji; zdaj nima ničesar. Samó pekočo vest nosi s seboj in neugasen spomin na vso tisto krasoto, katero je takó lehkomišlno vrgel iz rók . . . Divja jeza se mu dviga v srci, razsrjen je sam náse; vsaka teh lučij, ki svetijo iz gradú, žge mu neusmiljeno v dušo. Da bi se kar podrlo to ponosno zidanje, lože bi mu bilo. Če hodi sam ob prosjaški palici, zakaj bi ne hodili drugi? Zakaj bi se drugi veselili na dômu, ki je bil njegov? Njegov in davnega slovečega rodú? Tuj usiljenec prebiva v njem, biva na toplem, v zavetji, ali on, on . . . Da je živel drugače, ne bi se potikal sedaj po tujem svetu, sam sebi ne bi bil potisnil prosjaške palice v roko! Pobegniti bi hotel pred ljutimi svojimi mislimi, bégal bi pred samim seboj . . .

Povest, kakeršna se ponavlja često. Lehkoživ sin, kateremu je smrt očetova podala veliko imetje, ali tudi veliko odgovornost; veseli tovariši v vélikem mestu; nekročene strasti; razkošno življenje, razsipanje, oslabela dušna moč, konec. Ni vinarja ni mogel oteti iz posipa! Kar nosi na sebi, to je njegovo; kadar se obrabi, ne vé, kdo mu kupi obleko novo. Delati se ni učil in tudi ni hotel. Mehke roke bi se ne bile mogle privaditi trdemu delu, ali napósled se bodo morale privaditi. Sámó slavno imé ne veljá svetu ničesar; tudi se ne ponaša ž njim. Ko so ugasnila v duši vsa čustva, ugasnilo ni čustvo do časti. Lepa vrsta podob pradedov njegovih visí v dvorani, ako jih

ni posnel z zidu preprosti bogatin, kateri se hoče šopiriti s svojino umrlih plemenitnikov — on, poslednji potomec svojega rodu, neče jih žaliti v grobu; zato prikriva svoje imé, da ne bode oskrunjen njih spomin. Ali ko je bil še na višku bogastva svojega, tedaj se je ponašal ž njim; staro imé mu je odpiralo kakor čaroben ključ domovja najboljših, najslavnejših rodbin. Te rodbine ga ne poznajo sedaj; navzlic staremu imenu bi ga ne vzprejele, ker je prosjak. Napósled tudi njih ponos počiva na zláti podstavi; kadar se zgrezne podstava, pade slava tudi. Ni, da bi iskal dokazov drugod — sam sebi je zadosten dokaz, ali hudo je, da mora zastavljati samega sebe v dokaz, kakó nično je vse življenje, kakó trhlo tudi góri na višinah! . . .

Gotovo, delati bodo morale te bele mehke roke! Razsipale so sicer vse, kar so imele, ali ostale so čiste! Ko se je zmajalo in podiralo vse, onečastile se niso. Često bi bilo treba potegniti samó jedenkrat s peresom in na skromen list popirja zapisati imé katerega-koli imovitega znanca, in nov vir bogastva bi bil privrél. S tem bogastvom bi bil pobegnil in se zdavna že smejal daleč v zavetji, predno bi se bilo dokazalo sleparstvo in bi zaščitniki pravice segali po ubežnem zločinci. Sleparil ni, toda pobegnil je. Ponižno kakor najubožnejši siromak je ostavil tovariše svoje in bežal domóv, hodil péš po prašni cesti. V hudi noči mu je bil dozorel sklep: za morjem se prostira daljen svet; pridne roke imajo baje dosti dela na njem. Tam hoče delati, skrit, nepoznan, delati, kakor bi se bil porodil v siromaški koči; tukaj nima moči. Tukaj bi ne mogel ubežati ljutim spominom svojim! Prodal je skromno imetje in odšel brez slovesa. Kam, to mu je bilo jedno; ali najprej domóv. Jedenkrat mora še videti rojstveno hišo, mora jo videti, in pred njo se hoče posloviti od vsega! V viharni noči je dospel k nji, skrivaje se radovednim očem, kakor plaha zver; zdaj stoji ob drevesi in srce mu utriplje od bridkosti poslednjega slovesa. Premnogo je zaupal svoji môči; mislil ni, da more take bolečine vzbujati slovó! Sploh čuti, da je bila blazna misel, ki ga je privedla k izgubljenemu domovju, ali begal je semkaj, kakor da hoče v domačo zemljo pokopati spomine svoje, kakor da hoče še jedenkrat poklekniti na domačo prst in vstati drugačen človek, tujec samemu sebi. Ali zagrebel ni spominov in pokleknil ni. Toli moči nima, in napósled ni bil nikoli takó rahločuten. Nezmisel, da bi se dvignil olajšan, ako poklekne semkaj na mokra tla, ako bi molil iz pobožne duše in obečal boljše življenje! Moliti ne zna in obetanje — to je tudi nepotrebno. Kdor je izgubil vse, temu ni treba tega; če hočeš živeti, živi brez obetov, če nečeš, pomagaj si, kakor veš in znaš . . .

In napósled: premnogo vredno ni táko zaklinjanje, ki izkipí srcu v največji sili, zdi se mu, da bi njemu samemu ne bilo vezalno in véljavno. Evo ti življenja, evo smrti — čemu bi se zaklinjal, ko mu potreba neizprosno odkazuje poti, po katerih mu je hoditi odslej?

Kakó bo hodil, tega ne vé. Ali da bodo samotne, to mu je znano; da se bode trnje zabadalo v rahle noge, to drugače biti ne more. Trpel bode, dokler se dá, potem leže v grob. Kje, ni tega ne vé, bodisi kjerkoli! Dobrotne roke so povsodi, ki ga zagrebó, to tolažbo imá; kdo je, tega ne bode nihče vprašal tedaj. Tudi to je dobro, najboljšé! Dovolj! Gori v gradu gásnejo luči; dež lije, bliska se . . .

Nazaj na težki viharni pot! . . . Jeden pogled še — dosti, dovršeno je! Ali bridka solza se potočí po lici, kes se razvneplje v srci . . .

Do kdaj, kdo vé!



Književna poročila.

XIII.

Letopis Matice Slovenske

za leto 1888. Uredil dr. Lovro Požar. Založila in na svetlo dala »Matica Slovenska«. V Ljubljani. Natisnila »Narodna tiskarna«. 1888. 8°. 298 str.

Takó slóve druga ¹⁾ knjiga, katero je podala »Matica Slovenska« članom svojim za leto 1888. Urejena in sestavljena po načelu: »Kdor mnogo prinaša, vsakemu nekaj prinese«, ugodila bode gotovo, če ne vsem, vsaj večini matičnjakov, pripadajočih raznim slojem človeške družbe. Kajti iz mnogovrstne nje vsebine bode zajemal s pridom ukaželjni nezvédenec in izkušeni učenjak (zemljelovec, statistik, književni, kulturni in svetovni po-vestničar).

Z veseljem pozdravljamo najprej znameniti napredek, ki se nam pojavlja v tem letopisu, ako ga primerjamo s prejšnjimi; to je namreč doslednost pisave v formalnem oziru, katero je izkušal doseči g. urednik ravnaoč se po sklepu književnega odseka. Pri knjigi je sodelovalo osem piscev, in vender je pisava — kar se ne dá dovolj prehvaliti — skozi in skozi ista, izvzemši g. Navratila špis, v katerem je ostala na

¹⁾ Prvo, od prof. J. Apiha spisano: »Slovenci in 1848. leto«, ocenil je prof. Jos. Štárè v letošnjega »Zvona« t. številki (str. 51. — 55)

pisateljstvo izrecno željo njemu svojska pisava neizpremenjena. Če le kdo, poklicana je gotovo „Matica Slovenska“, prvi naš literarni zavod, da privede pisatelje, ki blodijo sedaj v pravopisnem oziru kakor Odyssej po širnem morji, na jedno pot, katere ne bi smela potem prezirati niti šola, niti resnična ali le domnevana jezikoslovna izobrazbenost posameznih piscev. Koliko neprilicnostij bi se odvrnilo v šoli, ako bi mogli učitelji kazati na kak uzoren, t. j. od kake avtoritete proglašen pravopis, kakor je to pri nemškem pouku. Sedaj pa moti raznolična pisava učenca in vsakega jezikoslovno neizobraženega pisca ter ga ovira v toli potrebni doslednosti in jednakomernosti. Želeti je torej, da se drži odslej „Matica“ v vseh svojih knjigah pravopisnih načel, o katerih se je bil zjediniel književni odsek, pisatelji pa naj se vsi brez izjeme poprimejo tega od „Matice“ priporočanega pravopisa, da pridemo „post tot discrimina“ vendar že jedenkrat do jednodne pisave.

Letopis sestaja iz naslednjih spisov, o katerih vsakem hočemo izpregovoriti nekoliko besed.

1. *Božidar Raič. Spisal dr. K. Glaser.*

Iz 13 strani obsezajočih životopisnih črtic posnemamo zlasti, kakó se je izobraževal Raič dijak, kako moško je postopal — učitelj na mariborskem gimnaziji, kakó plodunosno je deloval — duhovnik, vsegdar vestno izpolnjuje stanovske dolžnosti svoje. Za tem razpravlja g. pisatelj pokojnikovo mnogostransko pisateljsko delovanje, ocenjuje na 16 straneh Raiča učenjaka (jezikoslovca, narodnega buditelja, svetovnega, kulturnoznanskega in književnega povestničarja, pedagoga in životopisca). Stran 30.—42. opisujejo nam Raiča narodnega prvoboritelja (politika in govornika). Zadnje štiri strani so odmenjene Raiču-človeku in gostoljubu ter zadnjim dnem njegovega življenja (bolezní, smrti, pogrebu).

Ta skozi in skozi iskreno pisani životopis je nekoliko preosnoval in mestoma popolnil letopisu urednik, g. dr. L. Požar. Pisatelj in urednik sta poznala B. Raiča, kakor malokdo: saj jima je bil blag učitelj, darežljiv do brotnik in očetovski prijatelj. Zató pa je spis tudi povse zanesljiv in za jedno zaslužnemu rodoljubu dostojen spomenik, s katerim sta se počastila omenjena gospoda samá, položivša ž njim blagočasten venec dandanes toli redke hvaležnosti na gomilo prerano umršega poštenjaka, o katerem veljajo besede: „Vixit civium saluti, non diu, sed totus.“

Spisu nimamo očitati nikakošnih niti jezikoslovnih, niti stvarnih nedostatkov izvzemši nezmisel v stavku, stoječem na str. 15. spodaj: V drugem tečaju „Zore“ l. 1853. razpravlja . . . „Uvod . . .“, kjer poskuša . . . skovati vzajemni jez. K . . . kakor je **pozneje** (t. j. 1848!) M. Majar spisal svojo znano Slovnico . . .“

2. *Kaj človeštvo prideljuje in uživa. Spisal dr. F. Vošnjak.*

Na 54 straneh nadaljuje g. pisatelj svojo v Letopisu l. 1887. pričeto, kolikor poučno, toliko zanimljivo razpravo. Tvarino je razredil prav primerno v nastopne dele: I. Živalske prirodine (1. Pozemske živali. 2. Vodne živali). II. Rudninske prirodine. (1. Kovine in rude. 2. Soli. 3. Vnetice. 4. Kameni in prsti). III. Svetovno gospodarstvo. — Spis, osnovan na podlagi tujih in domačih virov, zadovoljil bode brez dvojbe ne samó matičnjake, ampak sploh vsakega Slovenca, ker je g. pisatelj povsodi v poštev jemal tudi domače razmere, uporabilši najnovejše statistične podatke. Spisom te vrste podajajo že obilne številke, katerim se ni moči izogniti, neko omrzno suhoparnost, katero zmore kvečjemu strokovnjaška radovednost; navadni bralec pa se je hitro naveliča in dene knjigo iz rok, prebravši komaj par odstavkov. A naš pisatelj, ki zbog pripovednega talenta svojega po pravici sluje med Slovenci, umeje semtertam pusto stvarino takó mično razpravljati, da ti zanimanje raste od vrste do vrste. Takih in takó pisanih razprav, ki so zlasti prostemu národu prepotrebna dušna hrana, doslej Slovenci nimamo v izobilji. Stvarno torej je rešil g. pisatelj svojo nalogo prav hvalno. V jezikoslovnem oziru udarja v oči posebno obilica tujk. Ne prištevamo se sicer tesnosrčnim „puristom“; vendar se nam hoče dozdevati, da bi se bil g. pisatelj lahko izognil marsikateri, zlasti ne blagoglasni, v slovenščini težko ali sploh ne pregibni tujki ter jo nadomestil s pošteno domačinko. Take besede so n. pr.: špeh, konsum, etablissement, produkujem, tekstilen, i. dr. — Nemčizna je izraz „bogat na ribah“ (str. 69.); tudi sklad tega pridevnika z genetivom in „najbogatejša teh rud sta Špansko in Amerika“ (str. 76.), zdi se nam smel in neupravičen. Nemški: „reich sein an etwas“ dá se prav primerno sloveniti z „obilovati s čim“, ali pa s pomočjo pridevnikov na: *at, nat, vit.* ppz. reich an Fischen, ribat, ribnat, ribovit. Na str. 66. (spodaj) beremo: „rojakom odprl neusahljiví vir blagostanja“ m. „neusahljiv“; na str. 68.: „od hobotnic se pripoveduje“ m. o hobotnicah; na str. 69.: „zaplodenje“ m. „zaplojenje“; na str. 71.: *ljudi* pobirajo (želve) m. „ljudje“; „pri čem“ m. „pri čemer“ (ibid.) Uganka sklonu nam je sklon v naslovu „Soli“ na str. 79. Po sintaktičnem skladu dotičnega stavka pričakuje se roditelj jednine (zavisen od predloga: *do*), a pisatelj je mislil najbrž na imenovalnik množine, ki ga zahteva naslednje naštevanje raznovrstnih solij. Na str. 83. treba v stavku: „Za Kranjsko izkaže poročilo trgovinske zbornice“ nadomestiti dovršilni glagol z nedovršilnim, ali pa ga staviti v pretekli čas, na str. 84. pa: „jo ni mogel prodati“ z: *je* ni m. pr.

3. *Ivan Franjin Gundulić. K tristoletnici rojstva pesnikovega. Spisal Anton Trstenjak.*

Z drugimi slovanskimi društvi si je štela tudi »Matica slovenska« v sveto dolžnost, poslaviti tristoletnico tega znamenitega Dubrovčana, ki se odlikuje na polji srbsko-hrvaške književnosti kot lirski, epski in dramatski pesnik. V ta namen nam je podal g. Trstenjak, dober poznavalec jugoslovanskega slovstva, v napominani, 31 strani obsežajoči razpravi Gunduličev životopis in oceno raznovrstnih del njegovih. Najprej nam slika v kratkih potezah zgodovino dubrovniške republike, zlasti pa dōbo, v kateri se je Gundulič porodil, navaja »činitelje«, ki so povzročili tolik povzdig dubrovniškega slovstva ter nas seznanja nekoliko s tedanjim literarnim gibanjem. Za kratkimi životopisnimi črticami (mnogo nam o G. ni znano) našteva in ocenja njegova dela, najboljše sevēda slavno, v 20 spevih zloženo epopejo »Osman«, v kateri dokazuje, da je pesnik v nji predočil idejo osvobojenja vesoljnega Slovanstva, vlivši vānjo vse slovansko mišljenje dōbe svoje. Potem nam pripoveduje vsebino Osmana, kateremu nedostajeta dva speva (14. in 15.), najvešča, kdo je epopejo popolnil (Dubrovčan Pijerko Sorkočević in Ivan Mažuranić), omenja razne hipoteze kritikov, ki so izkušali razložiti nedostatek dveh spevov, in našteva vse izdaje tega največjega dela Gunduličevega. Koncem vsega spisa poudarja g. pisatelj zasluge, ki si jih je pridobil G. sploh, posebno pa še s to epopejo, češ: Osman je: a) prva pesem, spevana s stališča národnega, slovanskega; b) pisana je za národ (»dočim so predniki, nekako obiteljski pisatelji,« pisali le za društva ali književne prijatelje svoje, razširil je Gundulič krog pisateljskega delovanja); c) G. uvel je štokavščino in ugladih stih ter takó postal uzor poznejšim pesnikom.

Ta navdušeno in navdušujē pisana, a vender vsega pretiravanja prosta razprava bode gotovo dobro došla vsem prijateljem književnosti jugoslovanske. Jezik je pravilen, gladek, eleganten, zlog skozi in skozi slovansk. Opazili smo le nekoliko neznatnih nedostatkov; takó n. pr. na str. 106. »te mesta« m. »ta«; na str. 121. in 122.: »prositi za pomoč, — za mir« m. prositi »pomoči, — miru«; na str. 105. (spodaj) utegne zveza: »Adon i Koraljka od Šira« nevesčemu bralcu vzbuditi nápačno mnenje, da je to le jedna drama, pa sta dve (isto velja o zvezi: »Dijana i Armida). Zmota je tem loža, ker veže g. pisatelj, naštevajoč 11 Gunduličevih dram, zadnji dve (Proserpina ugrabljena, Dubrovka) s slovenskim veznikom »in«, dočim so prej omenjene zvezane s srbsko hrvaškim »i«; le tisti čitatelj, ki drame šteje, vedel bode, da ta »i« ni del naslova Gunduličevi drami, ampak beseda g. pisatelja (Trstenjaka).

4. *Slovenske národne vraže in prazne vére, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim. Spisal F. Navratil.*

V tem 57 strani broječem spisu nadaljuje trudoljubivi in vestni g. pisatelj svojo v letopisu l. 1885. pričeto, v letopisu l. 1887. nadaljevano

razpravo, dovršeno po obliki, zanimljivo in velevažno po vsebini. V čvrstem, krepkem jeziku in po duhu narodne govornice posnetem zlogu, v kojem se more z g. Navratilom meriti le malokateri pisec slovenski, navaja in razlaga nam g. pisatelj-učenjak slovenske narodne vraže (= običajna dejanja) in prazne vere, ki se tičejo: 1. Jurjevega dne (23. ali 24. aprila), 2. binkošti, 3. vnebohoda ali Križevega, 4. Telésnega dne ali Têlovega, 5. sv. Antona (17. prosinca), 6. sv. Vincencija (22. pros.), 7. spreobrnjenja sv. Pavla (25. pros.), 8. svečnice, 9. sv. Blaža (3. februarja). Pojasnjuje nam pomen in izvor dotičnih običajev in praznih ver, primerja jih vselej, kjer je kaj nalik (analogij), z drugimi slovanskimi, pa tudi neslovanskimi (zlasti nemškimi). Vestno in marljivo je porabil ne samó obilne tiskane vire, ampak pogostoma se sklicuje tudi na žive priče (svoje „dobrovoljne sotrudnike“). Posebne vrednosti so opazke pod črto, ki nam mimo drugega razlagajo zlasti besede po njih etimologiji, pa tudi navajajo vire, iz kojih se more vedoželjni čitatelj natančneje poučiti o podrobnostih razpravljane stvarine. — Ta neprecenljiv donesek h kulturni zgodovini slovanski je letopisu prava dika; z njim je znatno uglajena pot bodočim raziskovalcem na polji narodnega žitja in bitja.

5. *Jožef Lamberg, drugi avstrijski poslanec na turškem dvoru (1489—1554). Spisal Ivan Steklasa.*

Očrtavši v kratkih potezah najprej zgodovino te prastare in velezaslužne plemenitaške rodovine kranjske navaja g. pisatelj vse odlične člane njene, ki so si priborili nesmrtnost, posvetivši vse sile svoje blaginji ožje in širje domovine. Po 11 virih (razpravi na čelo postavljenih) popisuje nam dalje slavnega državnika Jož. Lamberga dvakratno, v mnogem oziru zanimljivo poslanstvo do turškega sultana Solimana I. (l. 1530. in 1531.—1532.) Petnajst strani obsejajoči spis, znamenit donesek h kranjski in sploh slovenski zgodovini, je zbog svoje stvarine za letopis posebno pripraven; vrhu tega se odlikuje po temeljitosti, ki diči vsa dela tega zaslužnega „historijografa Matičinega“. V jezikoslovnem oziru opozorili bi ga le na to malenkost, da je „ugovor“ — „ugovarjati“ (str. 191., 193., 196.) pač v hrvaščini to, kar nemški: „Verabredung“ — „verabreden“, „übereinkommen“, slovenski „ugovor“ — „ugovarjati“ pa znači: „Einrede“ ali „Einwendung“ — „Einwendungen machen“ ali „einwenden“; hrvaški „ugovor“ — „ugovarjati“ je Slovincu »dogovor« — »dogovarjati (dogovoriti) se«.

6. *Kakšnih odnošajev nahajamo na slovenskem Štajerji gledé zemlje in njenih prebivalcev. Spisal M. Čilenšek.*

Na 19 straneh pojasnjuje nam g. pisatelj geološke odnošaje na slovenskem Štajerji. Poleg stvarine, ki bode zanimala zlasti strokovnjaka,

vzbujta ta vkljub snovni suhoparnosti svoji mikavno in tudi neveščaku umevno sestavljeni spis našo pozornost i zavoljo tega, ker pomnožuje število dokazov, da se dá v toli zaničevani in toliko časa zanemarjani slovenščini povoljno razpravljati vsaka še takó učenjaška stroka, ako je le pisec jeziku več in zmožen, ustvariti potrebno terminologijo. — Spisu bi se vrednost ne bila zmanjšala, marveč le povečala, da je navel g. pisatelj — kakor je to obično pri učenjaških razpravah — takoj pod naslovom ali pa pod črto vire, ki so mu v porabo služili (prim. Steklasovo delo!); takó bi bilo možno ločiti izvirno od neizvirnega, t. j. pisateljev trud in plod od dela njegovih prednikov na tem polji.

»Od obronkov, ki gledajo na jug, kjer ni nobenega nadaljevanja«, g. pisec »sigurno« ne pričakuje ničesar (str. 208.) Čemu laška tujka, ako zadoščuje domačinka »gotovo«? Za pojem »fehlen«, »mangel« služi mu na str. 205. glagol »nedostajati«, na str. 216. pa »manjkati« (laški mancare). Čemu oboje — dobro in slabo? Na mesto »gledé« z roditelnikom priporočamo pravilnejši »gledé na« (s tožilnikom). Zveza: »kako kislo je Laško (trg) vino« je slovniški nedopustna; pravilno bi bilo: »kako kislo je Laško (= iz Laškega trga) vino«. Izraz »v okom priti« (str. 217.) je (najbrž) po laščini posnet; nadomestiti se dá z glagoli »preprečiti«, »zabraniti«, »odvrniti« in dr. V stavku: »Odkar je pa zemljelovje (geologija) . . . svoje zakone razvila ter . . . rešila« (str. 205.) — ujemaj se dopovedek s podmetom, ki ni v oklepju; kar je v oklepju, je vselej le podrejenega ali pojasnjevalnega pomena in ne vpliva na celoten sklad stavkov.

7. *Bibliografija slovenska. Slovensko knjigarstvo od 1. januarja 1887. leta do 1. januarja 1888. leta. Sestavil Ivan Tomšič (15. str.)*

Nadaljujé to v letopisu 1869. leta pričeto, za literarno zgodovino našo prevažno početje, navešča nam bibliografija, da je v društvenem letu 1887. izhajalo na Slovenskem 28 raznovrstnih časnikov,¹⁾ vrhu tega pa v dežel prišlo: troje društvenih »letnih poročil« poleg treh društvenih letopisov, dvoje državnanskih del (»Obravnave dež. zboru kranjskega od 24. XI. 1887—23. I. 1888« in »Zakoni in ukazi za vojvodino Kranjsko, 4. zvezek«), dalje 9 društvenih knjig (med njimi le jeden prevod), 30 drugih (jezikoslovnih, zemljepisnih, zgodovinskih in leposlovnih) knjig (med zadnjimi 5 prevodov), 17 šolskih knjig (med katerimi je izvzemši katekizme le jeden prevod), 10 letnih poročil raznih národnih šol, 13 molitvenih in poučnih knjig (med njimi najmenj 6 prevodov), 8 del različnega obsega

¹⁾ Za malobrojni národ slovenski gotovo preveliko število, ki je brez dvojbe le kakovosti na kvaru; v slovstvu ne odločuj »quantum«, ampak »quale«.

(pratike, koledarji in dr.). Vsega skupaj torej 28 časnikov, 95 knjig in knjižic pa 13 muzikalij.¹⁾

Knjigo sklepa:

8. *Letopis Matice Slovenske. Sestavil Evgen Lah, društveni tajnik in knjižničar (60 str.)*

Sestavek razpada v nastopne dele:

I. Poročilo o delovanju Matice Slovenske v dobi od 1. nov. 1887 do 30. sept. 1888, ki kaže, da je imela Matica v tem društvenem letu 1 občni zbor in 3 odborove seje (poleg več odsekovih sej).

II. Računsko poročilo, iz katerega posnemamo s posebnim zadovoljstvom, da je imela Matica Slov. koncem l. 1887. skupnega premoženja 52196.80 gld., ki se je torej prim. letop. 1887. v tem letu pomnožilo za 2114.53 gld. vkljub temu, da se je dolg glavnici zmanjšal za 906.56 gld.

III. Poročilo o društveni knjižnici nadaljevanje književnega poročila, pričetega v letopisu za 1885. l.

IV. Opravništvo Matice Slovenske: 11 opravnikov; odbor, sestavljen iz 27 ljubljanskih in 13 zunanjih obornikov; 2 odseka: gospodarski (broječ 5 udov) in književni (br. 9 udov).

V. Imenik udov »Matice Slovenske« leta 1888. našteva nam: a) 8 častnih društvenikov, b) 312 ustanovnikov in 1390 letnikov, ki se po škofijah delé tako-le:

Ljubljanska	šteje	140	ustanovnikov,	710	letnikov,
Lavantinska	„	86	„	261	„
Goriška	„	14	„	118	„
Tržaško-Koperska	„	14	„	124	„
Krška	„	4	„	61	„
Sekovska	„	8	„	27	„
Razne druge	štejejo	32	„	106	„

Vseh društvenikov skupaj je torej štela Matica v preteklem letu 1710; to število ni baš nezatno, vendar v nikakem pravem razmerju k

¹⁾ »Bibliografiji slovenski« za l. 1887. (sestavil Ivan Tomšič v letopisu Mat. Slov. za l. 1888.) treba dostaviti:

1. Sv. Notburga pomočnica v vsakoverstnih potrebah z pripovedko o zvonu v Blejskem jezeru. V Ljubljani 1887. Založil Anton Turk, knjigovez. Tisk Blasnikovih nasled. Str. 26 v mali 8. Obseg knjižici je: Sv. Notburga (životopis), litanije sv. device Notburge in iz »Glasnika slov.« l. 1858, št. 8. ponatisnena J. Radonjevičeva (baron Schweglova) »Pripovedka o zvonu v Blejskem jezeru«.

2. Marija pomagaj na Brezjah in čudne dogodbe na tem kraju. 1887. Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani. Založil S. Gabrielič na Brezjah. Str. 24 v 8. — Spredaj je podoba Marijina, potem so opisane »čudne« dogodbe, katere završujeta dve molitvi na čast Materi božji.

številu razumnikov, sploh rodoljubov slovenskih, kojih mnoge strmcè pogrešamo v tem imeniku. Ako naj Matica Slov. uspeva, treba ji pred vsem obilne gmotne podpore, s katero si duševne prav lahko pridobi. Upamo, da ta naš opomin ne ostane »glas vpijočega v puščavi«!

Fr. Livadič.

XIV.

Prihajač.

Povest. Spisal Fr. Dolinar. V Ljubljani 1888. Založila »Matica Slovenska«. Tiskala R. Miličeva tiskarna.*)

To je tretji zvezek »zabavne knjižnice« »Matice Slovenske«. Povest nam slika na 104 straneh dogodke iz kmetskega življenja s tako živahnostjo in prepričevalnostjo, da je le žal, ker ne pride v roke širšemu občinstvu slovenskemu. Saj je iz kmetskega življenja zajeta — tudi kmetskemu ljudstvu namenjena, svarèč ga pred raznimi krščenimi in nekrščenimi sleparji. — Mlad prekanjen trgovec Stržen, prišel je — ne zna se odkod — v samotno srečno vas ter v kratkem času s prav židovskim ravnanjem razdril najlepše prijateljske razmere mirnih sosedov, pokvaril mladino in razdvojil ženitbeno vez dveh najpremožnejših in najpoštenejših rodbin. Še več, spravil je jednemu izmed teh, Čedinu, jedinega sinu v vojake in vojsko, drugega trdnega posestnika, krčmarja in župana Mejača, v kratkem ob županstvo in kmalu v grob; poprej častito ženo izpridil mu v brezumno pijanko, sinu njegovega skvaril, da se je v obupnosti sam zapisal v vojake, zajedno pa vedno snubil pridno in zalo domačo hčer Minico. Predno je pa ta pred kratkim takó imovita hiša še do čista uničena, ustrelj se Stržen sam, obupavši o žalostnem svojem gospodarstvu. Mlada vojaka se povrneta iz vojske — in pisatelj izléči srečno globoke rane, katere je bil občini zadal nesrečni — prihajač.

Pisatelj pripoveduje skozi in skozi preprosto, toda ipak živahno, mestoma uprav duhovito, prav mojster je pa v dijalogu, t. j. v pravem domačem dijalogu. Častitati se mu mora, živečemu vedno v tujini, na takó izbornem jeziku. Osebe njegove povesti ne govoré le v domačem jeziku nego i v duhu domačem. Prvo poglavje bi bilo vsaki drami na čast, s kratkim tem pogovorom v Mejačevi krčmi je označil vse glavne osebe svoje povesti. Kakor jezik narodov, takó pozna pisatelj na tanko tudi narod sam. Zatò je v obče dobro pogodil ne le kmetske značaje, nego je tudi tisto polovičarsko gospòdo, kakor je Stržen in sestra mu Roza, dobro označil. Menj

*) Pozno ocenjujemo knjige »Matice Slovenske«, a prej nismo imeli prostora. Ured.

posrečil se je Tine, psihološki nêstvor pa se mi zdi mati Mejaška. Več kakor neverjetno je, da bi priletna vedno častita žena v teh razmerah v takó kratkem času takó pobesnela, in to kar zavoljo „kramarja“ Stržena. Kakó zna jezo držati, kaže proti Čedinu, staremu najboljšemu sosеду, ki ji pravo za pravo ničesar žalega storil ni, a Strženu, ki je nje hiši nakopal toliko zlá — in to i sáma priznava, odpušča vse kar na prvo besedo. In kar počnê potem vse — to ni žensko in ni utemeljeno. Z divjanjem matere Mejaške pogl. XII. pisatelj preseda, tu bi bil lahko povest pretrgal ter pogledal morebiti nekoliko za mladima vojakoma, ali pa povedal kaj iz prejšnjega življenja Strženovega, ali končí pojasnil njegove sedanje razmere. S tem bi bil utemeljil njegov — sicer še nepričakovan pogin. Takisto bi bil pisatelj Stržena tudi lahko drugače pogubil, kajti značaji, kakeršen je naš prihajač, navadno ne končavajo samí svojega življenja .

Dr. L. P.

XV.

Frana Erjavca izbrani spisi.

Uredil Fr. Levec Prvi del: Pripovedni spisi. V Ljubljani. Založila »Matica Slovenska«. Tiskala »Katoliška tiskarna«. 1888.

Prerano umrši Erjavec spada v dóbo preporoda slovenskega slovstva, sploh: slovenskega národnega življenja, v óno dóbo, ko je bilo dela „za deset rok“, delavcev pa malo. Onda je vsak pravi rodoljub prijel zdaj za to, zdaj za drugo národno delo, kakor je baš nanesa potreba; bil je danes politik, jutri znanstvenik, po jutri že pesnik itd. Umevno, da so dosegli pravo velikost možje, ki so ostali le pri enem delu. Med izrednimi ónimi pisatelji pa, ki so se zanimali za vsestranski razvoj národa svojega ter v različnih strokah ustvarili dovršena dela, stoji Erjavec. Poleg tega, da se je do zadnjega dné še zanimal za politični naš napredek, poleg tega, da je vse življenje zbiral in zbral uprav bisere slovenskega govora, ki bi vsakemu jezikoslovcu delali čast; poleg tega, da je dal ogromnemu stvarstvu tudi v slovenščini — on jedinec — točen domač izraz in bil v prirodoписji na glásu učenjak; povspel se je kot vrsten drúg Levstikov, Jurčičev, Stritarjev tudi v zbor pripovednih naših klasikov. In o teh pripovednih spisih Erjavčevih, obsezajočih 250 stranij lične „Zabavne knjižnice“ naj izpregovorim nekaj besed.

„Z vsemi odličnostimi izborne svoje pisave združeval je Erjavec neki posebno ljubezniv humor“, pravi prof. Levec.*) Res, Erjavec je prirod-znanec in je i v pripovedi povse verni sin prirode. V neko posebno slast

*) »Lj. Zvon«, 1887. str. 423.

mu gré pripovedovanje, ali, ker je takó prirodno, beremo je tudi s toliko slastjo. Iz njegove pripovedi odseva ves njegov ljubeznivi, čisti značaj. Erjavec riše ljudi, kakeršni so; ne spušča se prenizko, ne leta pa tudi ne previsoko. Ne kaže nam svojih oseb v óni idejalni in — naravnoč rečeno — neresnični visini, kakor le prepogosto tuji, a tudi nekoji domači pisatelji. Junaki njegovih povestij so prav vsi naši domači slovenski ljudje, in kar je neka posebnost — zgolj — dobri ljudje. Ona tožnost, ki prevéva n. pr. povest »Na strijčevem dómu« ali »Zamorjeni cvet« je vedno še prirodni neprisiljeni čut, ki je svojstvo človeško: sploh pa je Erjavec v najlepšem pomenu besede realist, kakor si jih moramo Slovenci le želeti. V splošnih teh svojstvih in po vsebini posameznih svojih povestij je Erjavec vrstnik najboljšim pripovednim našim pisateljem, v jeziku pa je storil celó korak naprej. Na vsaki stráni njegovih povestij se nam kaže nabiratelj bogate »Potne torbe«, na vsaki stráni jezikoznanska — ne suhoparnost — nego izvrstnost. — Oglejmo si pa še posamič njegove povesti.

1. Véliki petek. Žalost v prirodi, žalost v srci mlade Anke, gozdárjeve hčerke, dasi pričakuje ljubimca si Janeza čez dolgo leto spet nazaj. Sova uka, véliki petek je in že noč, gozdár pa vender nabija puško, da pojde na ponočnega tatú. Po zmoti zadene s smrtnim zrnóm Janeza ter se od silne žalosti zgrudi i sam mrtev poleg njega. Druga velika noč je bila lepa, vesela, toda za cerkvijo se vrsté trije grobovi: usoda lanskega vélikega petka.

2. Na strijčevem dómu. Mlad dijak prihaja pisatelj na počitke k strijcu, kjer mu je bila bratranka Marijca vedno najljubša družica. O božiči pa, ko se povest začénja, ne najde nobenega veselega obraza: Marijca tiha in klaverna, strijc zamišljen in malobeseden, nikomur se po stari navadi niti — lupínčati ne ljubi! Stara Mina mu razodene skrivnost: sosed Kamenár je zaprosil Marijco za rejenca si Pavla, ki se že dolgo ljubita; strijca je to razkačilo, kajti Pavel je, dasi najpridnejši in najlepši mladenič, venderle — ciganski otrok, saj tudi takó čudovito igra na gosli, kakor znajo samó ciganje. O veliki noči je Marijca proti svoji volji zaročena premožnemu vdovcu Antonu. Na véliki ponedeljek baš o zarokih, ko uboga Marijca jedva solze zadržuje, oglasé se gosli v glasovih sprva takó milih, potem pa takó groznih, kakor jih še nihče prej ni slišal. Nevesta jóka, Antonu se mrači lice, strijc besni: s tem se je Pavel poslovil, od tega trenutka je izginil. O duhovem se veseli mladi dijak videti spet milo svojo bratranko, Antonovo ženo, toda pride le na nje — pogreb. Pavla je bila vrgla Sava na súho, Marijca je bila pohitela na njegov grob, pa jo je zmešano vsó zadela silna nevihta. Anton jo najde v nezavesti, iz katere se nič več ne prebudí. — Ta povest se zdi meni najnežnejša izmed vseh; nedosežna nje milina, ne-

dolžna tista naivnost, s katero nam pisatelj opisuje n. pr. ljubezen svojo do bratranke, ali domače božične običaje, prijetno vabi tudi najresnobnejšega bralca spomin nazaj v blažena leta mladosti. Delujoče glavne osebe ne kažejo se nam sicer samé v nikakih dijalogih, vendar pa jih je pisatelj z njemu svojskim pripovedovanjem označil še dovolj jasno in tragično dejanje mikavno pa prirodno zapletel in razrešil.

3. Črtice iz življenja in delovanja učenjaka Schnakschnepperleina. Junak teh „črtic“ je baje po zunanosti in po notranosti bivši in starejšim Ljubljčanom še v spominu živeči prirodzanec Schmidt. Mož živí le za mikroskopično majhne hroste, često le za teh drobnih živalic še drobnejša béderca, s tem pa ravno — za blaginjo vesoljnega človeštva, kakor sam rad zatrjuje. Že mnogokako novo „species“ je zasledil, ki nosi njegovo ime, le križca, ali vsaj diplome kake učene akademije si še želi. Že si je tudi tega gotov, kar se drobni kranjski hrostek »Adelops« — jedini svojega rodú — vozéč se naravnoč v dunajsko akademijo, z vlakom vred ponesreči. Huje kakor Ahil nad svojim Patroklom plaka učenjak na izgubi svojega »Adelopka«. Na nepopisno srečo njegovo se je našla ipak še jedna taka živalca. — V teh „črticah“ je pokazal Erjavec vso svojo satirično žilo. Le prirodoslovec in porojen humorist je sposoben napisati svojim sostrokovnjakom tako satiro, ki je vzbudila, kakor se pripoveduje, o svojem času pravo senzacijo. Sicer veljajo tudi tu besede „Un peu de malice suffit pour rire d'autrui, il faut une certaine dose philosophie pour rire de soi-même,“ vendar se mi ne zdi ta satira napérjena toliko proti znanosti sami, kakor proti tisti domišljavosti nekaterih jednostransko naobrazenih učenjakov, ki mislijo, da se suče blaginja vsega svetá res okoli neznatnih njihovih uspehov, ali pa koperné po križcih in častnih diplomah. Originalni sluga Boštijan je prav srečen kontrast gospodarja svojega.

4. Avguštin Océpek. Po prijetnem uvodu slika nam pisatelj tisto vrsto naših posili-šudentov, ki „nimajo glave“, zato so pa često v življenji tudi z malim zadovoljni. V malem pa natančni in zvesti pridejo do višje stopinje, kakor je tudi Avguštin po desetletni službi prišel od jedne na dve stari dvajsetici dnine!

5. Zamorjeni cvet. Mlada gospá sameva nesrečna v lepem grádu ter misli — pač prepozno — na moža, ki ga je res kdaj ljubila, ki pa sedaj hodi po daljni Ameriki ob veličastnem Mississippiji. Čez dolgo let se je vrnil Valentin na zapuščeni svoj grad na Dolenjskem in sklenil sam zase živeti. Vendar ne uživa dolgo mirú, ki si ga je v tujini jedva pridobil; kmalu pride za njim mlad gost, mali Řihard, in čez nekaj tednov, prinesó nenadoma mlado ženo nezavestno v grad, ki — le Valentinu znana — kmalu umre. Da bi se iznebil neprijetnih spominov, obišče starega pri-

jatelja Burjo in mu pové povest svojega življenja: kakó mu je v Gradci, kjer se je šolal, ródni brat odpeljal nevesto Marijo, kakó je iskal potem mirú v Ameriki, kakó je nekdanja njegova Marija neznana tujka umrla pod njegovo streho. Prijatelj ta je dobrodejen kontrast proti Valentinu, držeč se gesla: »Ostani domá in ne išči sreče drugod med tujimi ljudmi«, je naj-srečnejši človek. Tudi Valentin na novo oživí, zahaja k ljudem, a ljudje k njemu. Kum njegov, stari Potokar, ima krasno vnukinjo Regino, Valentin je vsak dan njiju góst. Zaproši jo za svojo ženo, ali ona je že nevesta mest-nega barona, kateremu je kmalu — nesrečna žena. Valentin odpotuje spet v Ameriko, iskat si tolažbe. — Skozi in skozi elegična razzvení ta posebna skladba tudi v istem tonu, dà, v istih akordih, kakor se je začela. Skozi in skozi je povest mična, zanimanje naše rase od vrste do vrste: in vender zaostaja v kompoziciji, v tehnik, v značajih delujočih oseb, v motivaciji de-janja za drugimi povestmi Erjavčevimi. Tu imamo po pravem dve pred seboj celó nezavisni povesti. Prva ima biti važnejša, okolnosti so tu ozbil-nejše: prva ljubezen, brat razdere bratu srečo življenja in to v trenutka, ko obema umira oče. To je res »zamorjeni cvet«. Drugi del bi se celoti še vender prilegal, ako bi se bil za Valentina — kakor bi bil vsakdo pričá-koval — ugodno izlekel. Toda pisatelj je »zamoril«^e Valentinu tudi drugi cvet, pa tega ni dovolj utemeljil. Ravnanje Potokarjevo v njegovem značaji ni utemeljeno, še menj pa v razmerji njegovem do rodbine Valentinove. Značaj Reginin je nejasen, ali pa preneodločen: Ako ljubi Valentina, zakaj se brez najmanjše besedice udá za neljubljenega barona; ako ga pa ne ljubi, zakaj vzdihuje pozneje — zaman — po njem? Valentin, ki naj bi bil glavni junak, vzbuja v nas pač sočutje, nikakor pa ne navdušenja; dober je sicer človek, toda brez odločnosti. Vsem tem nedostatom stoji nasproti to, da je Erjavec v to povest vplel »žalostno zgodovino prve svoje nesrečne ljubezni« (Gl. »Lj. Zvon«, 1887, 423.), zadostiti pa zajedno res-ničnim dogodkom in umetnijskim zahtevam je težko.

6. Izgubljen mož je resnična slika ljudi, kakor jih pozna tudi naš národ. To so veliki »talenti«, ki se najlože »izgubé«, ali po svoji, ali pa po krivdi drugih ter se pravi »originali«^e potikajo po sveti do rane ne-srečne smrti. Tak nesrečen mož je ta jako učeni Erjavčev »profesor pesništva«.

7. Hudo brédno ali Gozdárjev rejenec je posebno znan naši mladini, vsaj gré med njo iz rok v roke. Za mladino je najboljša knjiga jedva dobra, takó trdé detovodi, a ta povest je prav biser naših šolskih knjižnic. Nauk njen izraža stari gozdár z besedami: »Bog, Ti si pravičen! Na otrocih kaznuješ, kar so pregrešili roditelji«.

8. Ni vse zlató, kar se sveti Čerin je zapravil s popivanjem in igranjem dokaj premoženja ter je blizu propada. Vender še ni izgubljen,

Zaman je že večkrat sklenil poboljšati se, napósled pa se vzbudi v njem ponos. Še več, slučajno ujame nekega večera na uho molitev žene in nedolžnih svojih otrok „da bi Bog privedel očeta na pravi pot“. Drugo jutro je že ves drug človek. Na njivi zadene pa ob rudo, svetlo kakor čisto zlató, ki se prav bogato siplje izpod rovnice. „Bogastvo se mi spet povrne“, misli si in gré v bližnja laška mesta „zlate“ rude prodajat, ali nobeden zlatar je ne mara. Potrč se vrne v Gorico. Po neprijetnem toda srečnem slučaju sestane se z učenim profesorjem, nekdanjem sošolcem, ki mu jasno dokaže, da je ruda njegova „železni kršec“, pa da „ni vse zlató, kar se sveti“. Ruda tedaj Čerina ni obogatila, pač pa so ga osrečili resni ukori in modri nauki profesorjevi. Kmalu si je spet opomogel, a še v pozni starosti je srečen pripovedoval rad svojo povest. — Prav, da je ta krasna povest, ki je res pravo zlató, v tolikih tisočih med našim naródom. Sicer nima umetnost namena koristiti, a kadar pisatelj namen zabave in pouka v takó dovršeni povesti doseže, tedaj je storil dvojno dolžnost. Posebno na tej povesti vidimo tudi, kakó nas zna Erjavec i v preprosti povesti, koje izpolnjujeta le dve važnejši osebi, do konca zanimati. A v profesorji, kdo ne spozna v prvem hipu — blagega Erjavca samega?

9. Huzarji na Polici. V zakotni vasi Polici še nikdar niso imeli vojakov, kamoli konjikov nastanjenih. Kolika tedaj skrb, pa tudi radovednost, ko se razglasi, da imajo priti huzarji! Le grajski dve gospodičini Julija in Berta se jih veselita, izbrali sta si že v domišljiji vsaka svoj idejal v uniformi: Julija starejšega ritmajstra, bogatega ogrskega grofa, Berta lepega mladega lajtnanta. Huzarji pridejo; kmetje se kmalu osvedočíjo, da niso takó strašni, kakor so si mislili, Julija da niso vsi ritmajstri grofi, a Berta, da niso vsi lajtnanti lepi. Vojaki so se kmalu ljudem priljubili, zlasti izvorni cigan trobár Miško in fini Slovák vahtmajster, in v grádu si je osvojil polagoma ritmajster Mokošinyi z izrednimi svojstvi in moškim značajem vsa srca, posebno pa še srce lepe Berte. Jedina — a prav smešna — nezgoda zadene mlado možaželjno Levko in cigana Miška, ki se za prevroče posvetne želje do dobra pokorita: Levka pustí lepi svoji Anici mladega vahtmajstra, in Miško obupa nad nevidnostjo. Jedva se zavesta Mokošinyi in Berta svoje sreče, že dojde huzarjem povelje ostaviti Polico. Ritmajster tedaj snubi Berto, ali zaman; „ožji zvezi protivi se nepremagljiva zapreka“ — vera, kajti Mokošinyi je protestant. A graščáka Možino potró v kratkem udarci nesreče ter ga sklonijo, da se napósled uda svoji Berti rekoč: „Kar je Bog sklenil, ne more biti slabo“. Kmalu odvede Mokošinyi svojo nevesto na Ogrsko, kamor se v kratkem tudi srečni Možina preseli. — V tej povesti je združil Erjavec vse vrline svojega pripovedovanja, pri tem pa se mu ni vrnila niti najmanjša hiba; povest je kakor ulita in kaže pisatelja

na vrhunci pripovedne umetnosti. V precèj širokem okviru je osnoval pisatelj povest; zanima nas sprva vsa vas, na čelu ji župan, potem vojaki in kmetje, vedno bolj prihaja na ospredje mladi Slovák vahtmajster, dokler ne ostane vse drugo v ozadji in se vse zanimanje bralčevu osredotoči okoli Mokošinyja in grajske Berte. Različne slike nam kaže pisatelj, vendar z nobedno nas ne utruji, kajti v pravem trenutku zna jedno dejanje pretrgati, pa zaplesti drugo; takó preseza s posebno tehniko ta povest ne le vse druge Erjavčeve nego i mnoge sicer dobre povesti slovenske. Z isto spretnostjo riše pa tudi značaje kmetske, vojaške in značaje grajske gospóde. Omenim naj le še, da je že pred leti knjigarna Jovanović v Pančevu izdala to povest tudi v srbskem prevodu. (Národna Biblioteka. Sveska 2.) —

S temi in drugimi spisi je Erjavec že zdavna ljubljeneec slovenskega svojega naróda, ali treba jih je bilo zbrati v jedno delo, da pridejo v celoti med ljudi. Tak pisatelj, kakor je Erjavec, pač zasluži, da se spisi njegovi v posebni knjigi nahajajo v vsaki pošteni slovenski rodbini. Zató je izpolnila „Matica Slovenska“ s to knjigo i napram pokojnemu pisatelju i napram članom svojim dostojno svojo dolžnost, uredniku g. prof. Levcu pa ide zasluga, da nam je te povesti oskrbel v primerni obliki.

Dr. L. P.

XVI.

Die slavischen, magyarischen und rumunischen Elemente im türkischen Sprachschätze. Von dr. Franz Miklosich, wirklichem Mitgliede der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien 1889. Tempsey. Leks. 8^o, 26 str. (v zborniku: Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Classe. Band CXVIII. V. Abhandlung.)

Osmanska turščina je najbogatejša s perskimi in arabskimi tujkami; menj že je v nji takih, ki so vzete iz grščine, in še menj tistih, ki so vzprejete iz zapadnih romanskih jezikov, posebno iz italijanščine. Poleg teh pa se v turščini nahajajo tudi iz slovanščine, ogrščine in rumunščine izposojene besede. Te poslednje poiskati in razložiti, ta trud je prevzel naš neumorni Miklošič v zgoraj omenjeni razpravi. Da je po svojem globokem in širokem znanji on za to najsposobnejši, pokazal je učenemu svetu s celo vrsto enakih razprav, naposled pa sosebno s svojim korenitim in bogatim delom: »Die türkischen Elemente in den süd-osteuropäischen Sprachen,« h kateremu je lani izšla prva polovica »dodatka«.

V zgoraj omenjeni razpravi se ozira Miklošič pred vsem na slovstveno osmansko turščino; severno-turških narečij in pa takih besed, ki rabijo samo

temu ali onemu turškemu narečju, ni jemal v poštev. Potemtakem ni najti v razpravi tistih mnogoštevilnih ruskih besed, ki so prešle v tatarščino. Kakor vsi Miklošičevi spisi se odlikuje tudi to delce po svoji jasni kratkosti; povsod nahajamo zanimivih podatkov in novih razlag. Prostor nam ne dopušča, da bi sem postavili nekatera posebno zanimiva in srečna razjasnila, n. pr. pri besedah: *bajmak*, *ban*, *baštene*, *bora*, *bugdan*, *čétté*, *dživa*, *kaléska*, *koče*, *pandul*, *pétté*, *ruhá*, *tucak* i. t. d. Da se marsikaj ne dá še do dobra razložiti in ostane še temno, to pripoznava v uvodu Miklošič sam.

Tako se mi ne zdi nemogoče, da je poljski *babka* Heller (str. 2.) samo po národni etimologiji narejeno iz *pataka*. Ta beseda je znana že srednji latinščini. Du Cange, Glossarium mediae et inf. latinitatis V. 133 piše: *Pataco* vulgo *patagon*, moneta Flandrensis argentea, in cujus altera parte efficta Crux S. Andrae cum corona in ejus medio et hac inscriptione . . . Nummus argenteus Hispan. unciae ponderis. Poleg *pataco* pozná srednja latinščina tudi druge oblike: *patacus*, idem quod *patarus*, minutioris monetae genus apud Provinciales, Delphinates, aliosque, pretii duorum denariorum . . . *pataquus* eadem notione in *patagus* idem quod *patacus*. Tudi italijanščina pozná to besedo in iz tega jezika je pač prešla v turščino v obliki *pataka*. Prim. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano 481: *pataca* in *patacòn* cosi chiamavasi da noi volgarmente una moneta di rame Austriaca, del valore rappresentativo di soldi dieci veneti. Furlanščina rabi *patacòn* za novc štirih krajcarjev avstrijske veljave, katerega po nekod imenujejo *četrtak* ali *štirák*; iz furlanščine je beseda zašla tudi v primorske Slovence.

Pri besedi *čapan* dvoječ misli Miklošič na nslov. *capa*. Pristaviti bi se dalo r. *čápanъ* (na vzhodu) azjamъ, krestjanskij verchnij kaftanъ; *čapanomъ* zovutъ i sěrmjažnyj, i sinij, chalamatomъ, ili sъ borami, i daže polukaftanъ, (v uralskih kozakih) rodъ podděvki, steganka (Dalb, Tolkovyj slovarъ IV. 599). Gledé méne č^a s č^{em} pa bi se še dalo primeriti ruski: *čápatъ* — *čapats*, *caplja* — *čaplja*, *capela* — *čapela*, *capunъ* — *čapunъ*. Vedno še ostane stvar na vagalici.

Zanimiva je turška beseda za srbski *Dubrovnik* (str. 7.), iz katerega so Turki najprej naredili *dobrovédénik'* in iz tega napravili po národni etimologiji *dobrévédénik'*, misleč na Benetke, katere imenujejo *vévédik'*. — Pri besedi *isklavun* Slovén dalo bi se misliti, da so Italijani posredovali: *Schiavone*, benečanski *Schiavon* Illirico (Boerio, o. c. 625). Neka italijanska narečja ohranijo glasovno skupino *skl* ter se v tem strinjajo s furlanščino, prim. *sclàf*; znano je tudi nagnenje italijanskih narečij, da pred začetni *s* z naslednjim soglasnikom radi pritikajo *i*. — Pri *ustulni béligrad* (str. 22.) je pač najprej misliti na posredovanje Srbov: *Stolni Beograd*.

V »dodatku« (24—26) podaja Miklošič nekoliko opomenj o glasoslovnih izpremembah, ki se vrše na besedah, vzprejetih v turščino iz slovanščine, rumunščine in ogrščine. Na str. 25. piše: »In *fanella* Flanel ist der zweite Consonant ausgefallen.« Mogoče se mi zdi, da so Turki to besedo vzprejeli že v tej obliki in to iz italijanščine; prim. benečanski *fanèla* albagio, panno lano grossolano; *fanella fina*, flanello o frenella, pannina bianca leggera, tessuta di lana fina; flanello d' Inghiltera (Boerio, o. c. 260). Tudi furlanščina jo pozna v obliki brez *l*: *fanèle* flanello, frenella; panno lano di tessitura poco serrata. Se ne fanno per lo più camiciuole; camiciuola (Pirone, Vocabulario friul. 153). V pomenu 'camiciuola' so besedo vzprejeli od Furlanov tudi goriški Slovenci: *fanèla* Kamisol.

Da je to delce vredno najboljšega priporočila strokovnjakom, pač ni treba pri Miklošiči še posebe poudarjati.

Na Dunaji, dné 16. septembra 1889.

Dr. K. Štrekelj.

XVII.

Janežičeva slovenska slovnica.

Za srednje šole priredil in predelal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Šesta predelana izdaja. Cena 1 gld. 30 kr. V Celovcu 1889. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

(Dalje.)

Pri priponki -ič (p. 123. sq.) bi se lahko v kaki opombici omenilo, da Srbi in Hrvati pišejo -ić. [Marsikateri bi rad vedel, kako se razločujeta č in ć. 1) Točko c), v kateri razlaga Janežič besede berič, dedič, mlatič, poganjič, ribič, je Sket izpustil, ako prav slutim, zategadelj, ker te besede nimajo priponke -ič, ampak -č, kakor uči Miklošič (l. c. p. 329.).

Pri priponki -išče (p. 126.) omenja pisatelj sicer v opombi, da se naj ne piše -iše; a dobro bi bilo dostaviti, da je le -išče pravilno, ker je nastalo iz -iske.

V Janežičevem pravilu o priponki -ilo (-alo, -elo, -lo) (Janežičeva slov. p. 122. Sketova p. 127.) je pisatelj le nebistvene stvari izpremenil; in vender se je ravnati po Miklošiči (l. c. p. 96. sq.), ki pozna le priponko -lo; torej: hladil-lo, kaza-lo, ome-lo, ne hlad-ilo, kaz-alo, om-elo.

Pisatelj navaja po Janežiči priponki -ba (p. 124.) in -oba (p. 158.). Miklošič pozna le priponko -ba, ki je prvotna (primär) in drugotno (se-

1) V Oblak, ocenjujé Sketovo knjigo v listku „Slov. Nar.“, pogreša tudi opombo na 14. strani Janežičeve slovnice, kjer poizvemo, da živi tudi med Slovenci glas ć.

cundär); prvotna v besedah bramba, pogodba, služba itd. ¹⁾; drugotna n. pr. v besedah grdoba, zvestoba, gnjiloba ²⁾, lenoba itd.

Umestno se mi zdi, da bi se pri tej priponki v kaki opombici razložila beseda slovó v zvezah slovó dati, vzeti, jemati. ³⁾

Tudi priponki *-ost* in *ota* v § 215. glasita se po Miklošiči (o. c. p. 162. in 169.) le *-st* (*stī*) in *-ta*. Prva ne zrašča le s pridevniki, ampak tudi s samostalniki; n. pr.: bolest. Omeniti bi se moralo, da se nahaja zraven končnice *-ost* tudi *-ast*; n. pr.: božjast, lomast, svojast (Mikl. o. c. p. 170.). Priponka *-ta* je prvotna; n. pr.: vrsta, četa, krasta, nevesta, peta itd. ali drugotna in zrašča a) s samostavniki: grehota, robota, sramota, strahota, togota; b) s pridevniki: gluhotra, dobrotra, dragota, lepota itd. (Miklošič o. c. p. 164.). —

Obrazila *-oča* (p. 128.) bi jaz ne navajal posebej, ampak le pri priponki *-ta* omenil, da se zraven *-ta* nahaja tudi *-tja*; torej čisto-*ta* ali čisto-*ča* (iz čisto *tja*), (Primeri *-ak*, *-jak*; *-an*, *-jan*, *-ava*, *-java*). —

Pri priponki *-stvo* (p. 129.) bi se moralo opozoriti na pravilo, po katerem se izpreminjajo, oziroma razložiti, kako se izpreminjajo soglasniki pred to priponko; n. pr. kako nastane človeštvo iz človek *-stvo*; uboštvo iz ubog *-stvo*, društvo iz drug *-stvo*, kovaštvo iz kovač *-stvo*, moštvo iz mož *-stvo*, viteštvo iz vitez *-stvo*, nemštvo iz nemc *-stvo*; bogastvo iz bogat *-stvo*, a gospodstvo. Le tako se more glasoslovje utrditi. —

Priponka *-ád* (§ 216.) glasi se tudi *-jad*. (Mik. o. c. p. 209.).

Priponke *-ija* bi jaz z ozirom na 2. opombo p. 125. tukaj več ne omenjal ali vsaj le opozoril na óno opombo. —

Priponki *-je* (p. 129.) mora se dostaviti »prvotno *-ije*«, kakor je to storil pisatelj p. 126.; tako si učenec lahko tolmači, zakaj se piše cvetje, ne cveče, listje ne lišče, šibje ne šiblje; trsje ne tršje itd. —

V obraževanju tujih svojskih imen (§§ 217. in 218.) nisem zapazil bistvenih izprememb; le bolje in pregledneje je razvrščena tvarina v novi izdaji. V Janežičevi slovnici (§ 262. 2. a) nahaja se med primeri tudi *Minos* (*Minōis*) = *Minoj*. Sket je ta primer izpustil, ker se ne ujema popolnoma z dotičnim pravilom. Bolje bi bil storil, da je omenil v opombi, kako se sloveni *Minos*. Tudi pogrešam navodilo, kako nam je sloveniti grška imena na *-ō*; n. pr. *Sappho*.

¹⁾ Tu omenja Miklošič: „falsch ist iznajdba“

²⁾ Tako piše Miklošič (o. c. p. 216.); Sket piše gnjiloba; kaj je pravilneje?

³⁾ Miklošič (o. c. p. 216.) uči: „slovó in redensarten wie slovo dati, vzeti, jemati, steht für slobó, das die ungr. Slovenen sprechen, von sloba, das wieder für svoba steht: das thema ist su in svoj: svoba, sloba bedeutet daher libertas: so ist das wört zu deuten trotz s slovesom cum venia. meg.“

V § 218. 4. dostavil je pisatelj: »Vendar Brundisium = Brundizij«. Umestno bi bilo, da je v opombi dostavil, da slovenimo tudi obča imena (appellativa) s končnico -um (ov), izpreminjaje ta zlog v -ij: na pr. gymnasium = gimnazij, museum = muzej, conservatorium = konservatorij, polytechnicum = politehnik; da pa pišemo tudi gimnazija, politehnika, kakor Latium = Lacija, Regium = Regija. —

Pri priponki -ji, -ja, -je (p. 132.) bi se moralo razložiti, zakaj se piše gadji a goveji, kozji a knežji, pesji ne pešji, kako nastane detečji itd. — Omeniti bi se moralo, da nam je razločevati med priponkama -ji (-ja, -je) in -iji (-ija, -ije). — Res je, da trdi sam Miklošič: »Die scheidung zwischen den bildungen durch ijъ von den durch jъ ist schwierig; ¹⁾, a vender je treba to razliko omeniti, da učenec ve, zakaj se v jednom slučaju soglasniki izpreminjajo, v drugem pa ne.

Pohvalno mi je omeniti, da so pri priponki -ski (p. 133. in 134.) glasovna pravila jako dobro razložena. —

Pri priponki -ast (§ 221.) se mora razložiti, zakaj se izpreminja c v č; n. pr. srce — srčast, jajce — jajčast; istotako je treba pri priponki -av omeniti, zakaj se piše krasta — krastav, a rast — raščav. ²⁾

Pri priponki -en, na, -no (p. 135) pogrešam pravilo, da se izpreminjajo goltniki in sikavec c pred to priponko v dotične šumnike: dolg — dolžen, sok — sočen, greh — grešen, srce — srčen, ter da se nom. sing. masc. tudi glasi srčan, dolžan, strašan itd., kar se opira na pravilo, da se je ojačil stsl. i (b) deloma tudi v a. ³⁾

Pri priponki -iv, -iva, -ivo (p. 135.) navajajo se tudi primeri s priponkama -njiv in -ljiv: laž — lažnjiv, milost — milostljiv, prah — prašljiv, škoda — škodljiv, ne da bi se te priponki posebej imenovali. — Tudi bi bilo dobro razložiti, zakaj se naj piše ljubezniv, ne ljubeznjiv, ker se rabita dandanes obe obliki. —

Pri priponki -nji, -nja, -nje (p. 135.) pogrešam zopet glasovno pravilo; tudi pri priponki -én, -éna, -éno (p. 136.) se ne vé, zakaj se piše kost — koščén ⁴⁾, a prst — prsten.

Pri priponki -en, -na, -no (p. 137.) naj bi se pri točki c) v opombi opozorilo na razliko med trpnim deležnikom in pridevnikom na -en: učen, -éna, éno in účen, -čna, -čno, doséžen, -ena, -eno in doséžen, -žna, -žno, podložén, -éna, -éno in podlóžen, -žna, -žno itd. —

Po vzgledu nemške Willomitzerjeve slovnice je dodal pisatelj tudi poglavje o besedah tujega izvira. To je knjigi izvestno na korist. Želel bi, da

¹⁾ Miklošič o. c. p. 62.

²⁾ Miklošič o. c. p. 220 uči: „Manchmal tritt javъ für avъ ein.“

³⁾ Glej mojo opazko p. 373. ⁴⁾ Miklošič (o. c. p. 128.) piše: kosten.

bi bil pisatelj omenil razliko med tujkami (Fremdwörter), izposojenkami (Lehnwörter) in besedami, ki so skupnega indoevropskega porekla, ter da bi bil dodal najglavnejša glasovna pravila, po kojih so dobile tujke domačo obliko. —

Rad priznavam, da je pisatelj s tem poglavjem zamašil vrzel v slovnici slovenski; a še večjo zaslugo bi si bil pridobil, da je dodal tudi poglavje o najdebelejših germanizmih, ki se žal še dandanes šopirijo po listih in knjigah slovenskih. Omogočil bi bil, da se vendar že lotimo dela, na koje je pozival Slovence že Koseski z znanimi besedami:

„Jezik očistiti peg, opiliti gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj.“¹⁾ —

(Konec prihodnjic.)



L I S T E K.

Bibliografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odsiej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašnejših izmed njih bomo o priliki obširneje poročali.

— Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku I. zvezek: *Kazenski zakon o hudodelstvih, pregreških in prestopkih* z dne 27. maja 1852., št. 117. drž. zakonika z dodanim tiskovnim zakonom z dne 27. decembra 1862., št. 6. drž. zak. ex 1863 in drugimi novejšimi zakoni kazensko-pravnega obsega. Izdalo društvo »Pravnik«. Natisnila in založila »Narodna Tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 426 str. Cena v platno vezanemu zvezku 3 gld. (po pošti 15 kr. več) — Ta prvi zvezek zgoraj navedene zbirke je spretno uredil g. dr. Jakob Kavčič, c. kr. državnega pravdnika namestnik v Ljubljani, ki pravi med drugim v uvodu: »Pri uredovanju tega zvezka sem se ravnal po splošnem načrtu nameravane zbirke, kateremu pa gledé kazenskega zakona naslednje pristavljam: Ker imamo »uradno« priročno izdajo »kazenske postave« v slovenskem prevodu in ker ne gre v jezikovnem oziru prenařejati uradnega teksta, ostal je jezik uradne izdaje iz l 1853. *bistveno in do malega neizpremenjen, posebno v svojem zlogu*; le očividno zastarale *slovnizne oblike* sem nadomestil s sedaj v slovenski pisavi sploh priznanimi novejšimi oblikami. Dalje sem *nekateri izrazi*, katerih v sedanji pisavi pač nikdo več ne rabi, n. pr.; tiskopis, zapopad, zapopadek, vredovavec, vredovavstvo, kaznovavnica, prikladnost, nadgled, obračanje (Anwendung), rodívci, izrejuik, poklicavec, poklicanec itd. zamenil z izrazi. tiskovina, vsebina, pojem, urednik, uredništvo — uredovanje, kaznilnica, sposobnost, nadzor — nadzorovanje, uporaba, roditelji, vzgojitelj, pozivalec, pozvanec itd. in upam, da se nad tem ne bode mogel nikdo spodtkati, ker ostane uradno besedilo bistveno isto.

¹⁾ Spominjam se, da je g. Anton Trstenjak pri neki priliki obljubil, objaviti zbirko v tujem duhu skovanih besed in izrazov. Naj blagovoli to storiti; izvestno bode s takim brusom (antibarbarus) mnogo koristil stvári.

Dosledno pa sem nadomestil izraza: »postav«, »postaven« z izrazi: »zakon«, »zakonite«; zam. da se nekateri ustavljajo splošni rabi teh izrazov, a pomisliti je, da pišemo in govorimo že od nekdaj za »Gesetzblatt« »zakonik«, ne pa »postavnik«, ali »postavni list«, da je torej le dosledno, če se poprimemo tudi za »Gesetz« in »gesetzlich« izbornih izrazov: zakon, zakonit.

Izraze pa, kateri so še sedaj v rabi in o katerih se ne more reči, da so očitno nepravilni, sem pustil, kakor jih jima uradni tekst; vendar sem sklenil, sem pa tje posebejnim paragrafom v oklepu pristaviti *terminologično opombo*, v kateri se nahajajo izrazi, ki so po mojem mnenju pravilnejši in boljši ter pomenu izvirnega nemškega teksta prikladnejši; upam, da tudi to ne boode nikogar motilo; če se kdo ne strinja s temi izrazi, naj prezira dotične opombe.

— Rodbinska sreča Roman. Ruski spisal grof L. N. Tolstoj, poslovenil P. M. Podravski; založil in izdal J. Giontini, natisnil Šeber v Postojini 1889, 8, 173 stranij. Cena?

— George Stephenson, oče železnic. Po W. Massliebu *Vladiboj Šarec*. Tisk, založba in naprodaj pri J. Blazniku 1889, 8, 266 str. Cena 40, oziroma 45 kr.

— Duhovna lekarna za vse, ki hočejo večno živeti. Poučna knjižica, katero je izdal dr. Ernest Müller, škof linški. Poslovenil *Fr. Zbašnik*, župnik Založila in natisnila »Katoliška tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 110 str. Cena 20 kr.

— Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda, III. zvezek. Izdalo in založilo vodstvo. Tiskala »Katoliška tiskarna« v Ljubljani 1889, 8, 40 str.

— Pravljice in pripovedke za mladino. Zbral *Dominicus*. Založil J. Giontini. Natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 8, 141 str. Cena?

— Knez Črni Juri (Kara Petrovič), osvoboditelj Srbije. Zgodovinska povest. Iz nemškega preložil *Ivan Urbanec*. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani, 1889, 8, 68 str. Cena?

— Izdajalec domovine. Povest. Spisal V. Kredba. Poslovenil in za slovensko ljudstvo priredil *H. Podkrajšek*. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 80 str. Cena?

— Učenke v petih delih sveta. Spisala Elizabeta Berthet, prevel *Anton Sušnik*, III. zvezek. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 8, 91 str. Cena?

— Doma in na tujem. Povest iz preteklega stoletja. Spisal * * *. Založil J. Giontini, natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani 1889, 8, 58 str. Cena?

— Logaško okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski spis. Uredil *Vojteh Ribnikar*. Izdalo »Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega«, natisnil R. Šeber v Postojini 1889, 8, 108 str. Cena lično vezanemu izvodu 65 kr., po pošti 70 kr.

— Slovenska čitanka za prvi razred ljudskih šol, I. zvezek. Sestavil in izdal dr. *Jakob Sket*, c. kr. profesor. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci 1889, 8, 184 str. Cena 80 kr.

— Domače in tuje živali v podobah. Slovenski mladini v pouk in kratek čas popisal *Fr. Erjavec*, c. kr. profesor. I. zvezek. Četveronoge živali. Drugi natisek. Na svetlo dala »Družba sv. Mohorja v Celovci 1889, 8, 284 str. Cena 80 kr.

— Slovnica italijanskega jezika. Spisal *Jožef Križman*, c. kr. gimnazijski profesor v Pazinu Založila in na svetlo dala »Matica Slovenska«. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1889, 8, 282 str. Cena 1 gld.

— Narodne pesni koroških Slovencev. Zbral in na svetlo dal *I. Scheinigg*, c. kr. gimn. profesor v Celovci. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani 1889, m. 8, 466 str. Cena? Te kritično urejene zbirke, ki obseza 1041 daljših in krajših narodnih pesmij koroških Slovencev, mora od vsega srca vesel biti vsak prijatelj narodnega pesništva, kakor tudi vsak razumnik, ki v narodnih pesmih zasleduje jezikoslovne zanimivosti in opazuje ljudsko dušo v nje žalosti in veselji. Slovenci, pokazite se zahvalni gospodu izdavatelju in povrnite mu veliki trud njegov s tem, da si omislite to prekrasno knjigo!

— Ilustrovan narodni koledar za navadno leto 1890. Leto II. Uredil, izdal in založil *Dragotin Hribar*. Tiskala »Narodna tiskarna« v Ljubljani, 1889, 4, 97 str. Cena 45 kr., po pošti 50 kr. Ta lična knjiga obseza najprej kalendarij, ki se od drugih navadnih odlikuje s tem, da je pomnožen z mnogimi slovanskimi krstnimi imeni in imenitnimi dogodki iz avstrijske, kranjske in slovanske zgodovine; potem našteva deželne patrone v naši državi, objavlja dvorni koledar z rodopisom vladajoče dinastije avstrijske in vse sedanje vladarje evropske, kakor tudi vsa najimenitnejša deželna, cerkvena in državna oblastva v vojvodini kranjski itd. Zabavni del obseza životopise: Josip Juraž Strossmajer, Matej Cigale, Anton Martin Slomšek, Dragotin Rudež, popis božje poti na Dóbrovi, Jelinekovo kozaslo sliko: V noči Rusalk, in razgled po svetu: Sokolova petindvajsetletnica, Vodnikova slavnost v Ljubljani, Slovenska zmaga v Vélíkovci, smrt cesarjeviča Rudólfa, Taaffejeva desetletnica, dogodki v Srbiji, razstava v Parizu, izpremembe v ministerstvu, Boulanger, orijentska železnica, smešnice. Knjigo dičijo še podobe škofa Strossmajerja, Mateja Cigaleta, Valentina Vodnika, knezoškofa Slomška, Dragotina Rudeža, dobrowske farne cerkve in Eifflovega stolpa v Parizu. Ličnemu in zelo spretno sestavljenemu priročnemu koledarju želimo veliko kupcev, zlasti ker mu je cena res nizka.

Postojinsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis s pridejanim zemljevidom. Postojina, R. Šeber 1889, Cena? Zelo lepo nalogo so si postavili naši učitelji, opisati namreč vse šolske okraje na Kranjskem v zgodovinskem, zemljepisnem in narodopisnem oziru. Taka namera je zelo hvalevredna in zasluži naše popolno priznanje, ker do sedaj je kranjska dežela v krajepisnem in antropološkem oziru še vse premalo poznana. In ravno učitelji v tem pogledu lahko največ storé, ker so v vedni dotiki z deželo in z narodom, ker imajo vsak dan priliko oboje opazovati, v tem ko se drugim učenjakom le redkokdaj in le slučajno taka prilika ponudi, takó da so njih opazke mnogokrat jednostranske ali vsaj nepopolne. Z veseljem pozdravljamo torej dva do sedaj izdana zvezka, t. j. *Kočevasko okrajno glavarstvo* (spisala *Št. Tomšič* in *Fr. Ivanc*, Ljubljana 1887) in v naslovu te ocene navedeno delo.

Ali kakor se veselimo takih literarnih pojav, skalí se nam vender že précej to veselje, ako navedeni knjigi skozi in skozi prečitamo. Res je, da gg. učitelji niso hoteli podati »učeno pisanih knjig, niti suhoparno naštetih zgodovinskih in statističnih podatkov, nego poučno berilo.« Mi se s tem popolnoma ujemamo in tudi več ne zahtevamo, ali, kar se nam podaja, podaj se nam točno, pregledno in v zanimivi (tudi lepi) obliki. V obeh knjigah pogrešamo nečesa, kar bi nikakor ne bilo smelo izostati, pogrešamo namreč opisa narodnih šeg, ki nam vidoma ginejo pred očmi, zatem narodnih nošenj (če jih je še kaj) ter narodnih pripovedek (resnih!) in pesmij. Saj vsakdo vé, kakó vsi naróde ravno sedaj folkloristiko goje, in mi Slovenci tudi ne smemo v tem oziru ostati za njimi. Zató pa še ni zadosti, ako se le nekaj tujih besed iz naródove govornice zabeleži (želebi bi bilo, da se take besede tudi raztolmačijo, ker ne more vsakdo vedeti n. pr. kaj pomeni »drvišatie«, nego potreba je národ globlje opazovati in zateči ga pri svojem najskrivnejšem mišljenju in čutenju ter videti, kakó on to svoje mišljenje in čutenje v

poetično obliko izliva. Dobro je tudi, da je v knjigi mnogo krajevnih imen (potokov, gričev in travnikov) naštetih, ali ne bilo bi odveč, ko bi se jim tudi nemške oblike pristavile, da bi se videlo, kakó so tujci popačili naša lepa imena.

Razven te splošne želje naj pristavim še nekaj posebnih opazek, ne kot grajo gg. spisateljem, nego kot pouk, česa naj se v prihodnje ogibljuje.

Najpoprej želim nekoliko drugačne razdelitve in razvrstitve predmeta, t. j., da bi se postavila »Statistični pregled«, ter razdelitev glavarstva v okraje in občine po površini in prebivalcih na *prvo* mesto, in ne na najzadnje. Tudi se nam razvrstitev po »šolskih občinah« ne zdi nič kaj primerna, ker se take občine lahko od danes do jutri izpremené in ker bi se potem lože s knjigo okoristili tudi nešolniki, n. pr. uradniki, notarji, trgovci in obrtniki. Saj je vendar redka prikazen, da bi bila jedna politična občina razdeljena med več šolskih občin, nasproti pa se lahko pové: v tej in tej politični občini imamo toliko in toliko šolskih.

Zatem priporočamo pregledovalcu knjige, naj izbrše vsa nepotrebna opetovanja jedne in iste stvari. Takó čitamo o potoku »Jamščici« ravno tisto na str. 121., kot na str. 120. (!); o Kobenceljnu na str. 126. isto kot na str. 122.; o Gradišči isto na str. 134. in 157.; o Vrtovci na str. 177. in na str. 205. zopet. Koliko visok je Nanos, čitamo pa še celó šestkrat: na str. 131., 133., 146., 175., 181. in na str. 182. že zopet! To je vendar preveč!

Največ opazek pa imam gledé zgodovinskih podatkov. Dandanes vendar že ne gre več, lokalno zgodovino samó in jedino le iz *Valvasorja* zajemati. Natisnene imamo že vse najstarejše listine (Schumi, Urkunden und Regestenbuch) in iz Dimičevih zgodovin poznamo že toliko zgodovinskih podrobnostij, da ne moremo biti vsaj za glavne kraje več v zadregi, napisati njih posebne zgage in nezgode. Pri tem pa seveda ne sme dotičnikova fantazija takó oživeti, kakor se je to dogodilo pri zgodovini *Planine* (vipavske) na str. 200. in 201., kjer je toliko nezmisljenostij in izmišljenostij natisnutih:

Prav je, če se splošni zgodovinski pregled vsega okraja naprej postavi, kakor n. pr. v »Kočevskem okrajuem glavarstvu« na str. 13., (kar se na str. 70. zopet ponavlja), pri tem pa se mora povedati, kam je dotično glavarstvo najpoprej spadalo in kedaj je bilo s sosednim Kranjskim združeno. Takó pogrešamo v vsem »Postojnskem glavarstvu« jasne zavednosti, da so njegovi predeli v srednjem veku pripadali *Avasu*, takomenovani *Carsiji*, katero je l. 1028. podelil nemški cesar Konrad II. akvilejskemu patrijarhu Poponu. Ta »Carsia« je bila takrat poleg Furlanije in Istre posebna patrijarhova provincija, obsegala je razven pravega Krasa še *Vipavo*, *Postojino*, *Lož* in *Cerknico*, ter se je prostirala po pivški in košanski dolini tjadoli do *Reke* in *Moščenic*. Patrijarhi so potem porazdelili Carsijo na manjše fevde ter jih darovali svojim vazalom, n. pr. vso reško dolino in volovsko okrajno glavarstvo Devincem. *Premški grad* (str. 86.) n. pr. je bil s Senožečami vred ¹⁾ jedno najvažnejših devinskih posestev ²⁾ in o njem ne molči ravno zgodovina. Ni mogoče, da bi bil l. 1313. »Egtes iz Raven« *posesnik* te graščine, ker je bil še l. 1374. *Hugo »Herr von Duino und Prem«* (Ravnaharji so mogli biti le devinski gradniki na Premu ³⁾ in po zamrtji Devincev l. 1399 je prišel tudi Prem z drugimi njih posestvi v oblast grofov Walsee. Grof Reimbert Walsee zapíše l. 1472. Devin, Senožeče in Prem ter vsa svoja posestva na Krasi cesarju Frideriku III. Ta in

¹⁾ 1463: Actum in burgo Sanosechie, *comitatus Duini* et super Carsiis posito: Archeografo Triestino V. pg. 225.

²⁾ Pichler, »Il Castello di Duino«, pg. 196.

³⁾ Czörnig, Görz-Gradisca pg. 386, Anmerkung 1. —

njegovi nasledniki so darovali Prem različnim plemičem, zlasti Ravnaharjem, od katerih ga je priženil okoli l. 1610. Ivan Sforza grof Porcia (Portia et Brugnera) kot »fevd« in šele njegov sin Ivan Ferdinand ga je kupil l. 1627. za 63.257 gld. kot alodijalno lastnino. — Ali ni tisti grb nad graščinskimi vrati morda devinski, ali pa walsejski, prej ko hallerski?

In kakó se opisuje zgodovina glavarskega središča, Postojine same? Vse, kar se ru pripoveduje o *Katalanih* in o mestu *Porreston* so le Kandlerjeve sanjarije in izmišljotine. Tudi Zahnova hipoteza (Friaulische Studien pg. 333), da se je Postojina kdaj *Arizperg* imenovala, je popoluoma neosnovana, ker Aris, Ariis je nastalo iz »Arigis« in to zopet iz »Arichis = Heinrich« (primeri cerkvice sv. Arha = Henrika na Pohorji). Zgodovinski grad Ariis, Arisperg, stal je v spodnji Furlaniji ob reki Stelli (južno od Flambra), kjer je še sedaj vas tega imena. Dr. Gregorutti v Trstu¹, izvaja ime Postojina od »via postuma«, ki je držala skozi staro Venecijo, ali mož ni mogel dokazati, da bi se bila ta rimska cesta naši Postojini kdaj le zdaleč približala. Temu nasproti vemo, da so Benečani v svojih latinskih spisih še v srednjem veku (l. 1344. in 1367.) Postojino le v slovenski obliki »Postoina« imenovali.² In še l. 1459. čitamo, da je bil: Georg Cernemel »Capitaneus Postoine et Vicecapitaneus in Ducatu Carniolae«³

Da je na Soviči stal rimski kastel, ali bolje »predrimsko gradišče«, to je kaj verjetno. Izvestno je tudi postojinska graščina zelo stara, vendar se ne more reči, da je bila okoli X. stoletja sezidana. Kakor smo zgoraj videli, prišla je tudi Postojina l. 1028. pod svetovno oblast akvilejskega patrijarha. Zahn je tega mnenja⁴, da je akvilejska cerkev vse, kar je imela na Notranjskem, dobila od meranskih grofov, ki so bili od l. 1173. dalje mejni grofje istrski, zlasti da je patrijarh Berthold Meranski (1218 — 1251.) pridobil svoji cerkvi Vipavo, Postojino in Predjamo, katero posedujejo so pa patrijarhi v XIV. stoletji zopet izgubili. Mejni grof Henrik Meranski je bil l. 1226. zastavil Vipavo in Postojino beneški rodovini Grimani, ali patrijarh Bertold je rešil ta posestva in jih obdržal za svojo cerkev. — Leta 1511. zapiše cesar Maksimilijan Postojino in Senožeče »sambt allen vnd jeden derselben Renten« slavnemu hrvaškemu junaku *Krstu Frankopanu* za njegove velike zasluge v prvi beneški vojni. Nadvojvoda Ferdinand ponovi dné 1. avgusta l. 1526. ta zapis, obeča mu še 1000 gld. na leto iz tržaške mitnine in naredi ga svojim generalnim kapitanom Ljubljane, Trsta, Istre, Gorice, Gradiške in Marana (v gradskih lagunah). Za to pa je obečal Krsto Ferdinandu, da mu bode zvesto služil in se zanj boril. Ali te obljube on ni izpolnil, nego prešel je po bitki na Moħackem polju na stran Ivana Zapoljskega.

Nerazumno je, zakaj se v naši knjigi poprej pripoveduje, kaj se je zgodilo l. 1803. z graščinskim zemljiščem, potem pa šele, da je l. 1689. grad do tal pogorel. Še večji pa je kronologični nered pri vipavski zgodovini. Tam (str. 153 in 154.) čitamo poprej, kaj se je zgodilo l. 1518. in še celó 1642, potem pa šele, kaj l. 1459., in sicer vse v isti družini grofov Lanthieri; poprej so navedene izpremembe te družine iz l. 1717., potem še le iz leta 1656.; poprej se omenja Anton Lanthieri od 1701.—1721., potem pa šele Gašpar Lanthieri l. 1539. Ali se ne pravi to zgodovino na glavo postavljati?

Pa tudi še drugih pomanjkljivosti in napak ima vipavska zgodovina prav zadosti Takó n. pr. ne vzemo pred polovico XIV. stoletja skoro ničesar o Vipavi, tudi ne, da je

¹) Archeograffo Triestino, vol. X. str. 384. in naslednje.

²) De Franceschi, L' Istria pg. 178 in 195.

³) Archeografo Triestino, IV. 276.

⁴) Friaulische Studien I. pg. 298.

bilo patrijarhovo posestvo, ki je tamošnje sodstvo navadno Devincem prepuščal. Ime Vipava se čita prvokrat (kolikor je do sedaj znano) l. 1154., ko je grofica Jadviga Arco-Bogen darovala 5 kmetov pri Vipavi (v Ložu?) vetrinjskemu samostanu. Med pričami se čita tudi neki »Wlwinus de Wippach«. ¹⁾ Takó iz omenjene zgodovine ničesar ne zvemo o prizadevanji in bojih goriških grofov, da bi Vipavo patrijarhom oteli. Molči se tudi popolnoma o nastojanji avstrijskih vojvod, Vipavo za sé predobiti (1351—1365). Patrijarh Nikolaj je bil l. 1351 prisiljen podeliti »gorenji in dolnji grad v Vipavi« vojvodi Albrehtu II. in njegovim sinovom.

Celó neverjetno je, kakó se more v knjigo taka pomota vrniti, kakor citat str. 159. »de rebus Mose«, namesto: »*Rerum moscovitarum commentario*«. Strašanski so tudi tiskarski pogreški (ali kaj) na str. 261.: Copine (Copiae), Vicrius (Vicarius), Sedes (Sedis), kapitulari (kapitulirati, str. 204), ali pa Petuzzi mesto Petazzi (Kočevsko gl. str. 55.). Sploh je str. 201. menda najnesrečnejša v celi knjigi, sicer polna fantazije, pa tudi polna pregreškov proti logiki, zgodovini (n. pr. »Benečani Vipavski!«) in slovnici (»Turci »morejo«, namesto premagajo). Tudi je nerazumno, kako je mogoče, da je kdaj »goriški notar sodil« (str. 202). Cerkev vrhpoljska pač ni v gotiškem zlogu sezidana (str. 147). Sploh je v obeh knjigah mnogo bodečih slovniških napak (zamenjuje se n. pr. vedno ipak in itak). Ali ima dolenski »Rog« (Hornwald res roge, da ga spisatelj imenujejo »Rogato gorovje« (Koč. gl. str. 7)??

S. R.

Nekaj iz ostaline Prešérnovne. V svesti si, da nam je vse sveto, kar nas spominja na ljubljenca našega, dosléj največjega pesnika Prešérna, pisal je č. g. Gregor Einspieler, deželni poslanec in župnik v Podkloštru, naborjetskemu župniku, č. g. Lobeju, ker je bil zvédel, da hrani ta gospod neko posodo za kavo, ki je bila nekđaj svojina našega pesnika. Na to pismo je dobil č. g. Einspieler nastopni odgovor:

»Lieber Freund!

Endlich komme ich dazu, Deinen Wunsch wegen des Dichter Preschern'schen Service zu erfüllen.

Die Schwester des Dichters lebte als Häuserin mehrere Jahre bei ihrem Bruder Juri Preschern, pensionirtem Pfarrer in Wolfsbach bei Malborgeth. Sie erzählte mir, ihr Bruder, der Dichter Preschern, habe von der Stadt Krainburg ein Service einst erhalten.

Nach dem Tode des sehr prosaischen Pfarrers Juri erwarb ich mir, was noch zu haben war, und sende es Dir mit Vergnügen.

Pfarrer Preschern starb im October 1868, ich war als Nachbar bei der Beerdigung . . .

Filipp Lobe, Pfarrer.«

Jako zanimivo bi bilo védeti, ali je mesto Kranj res podarilo kaj takega Prešérnu, in o kateri priliki se je to zgodilo. Č. g. Einspieler hrani od te posode dva vrčka, jednega za kavo, drugega za mleko, in jedno cukrenico. Ako se dokaže, da je bilo to res nekđaj svojina Prešérnova, hranile naj bi se navedene reči v ljubljanskem muzeji, kateremu jih č. g. Einspieler rad prepušča.

Rodoljubi v Kranji naj torej blagovolijo o tej stvári pozvedovati ter objaviti, kar bodo zvédeli.

Jos Lendovšek.

Orgeljski odmevi. Zbirka prediger in poiger za orglje ali harmonij. Za uporabo v cerkvi, šoli in na domu. Zložil in visokorodnemu gospođu Antonu Klodiču, vit. Sabladokemu, c. kr. dež. šolskemu nadzorniku, i. t. d. udano poklonil Danilo Fajgelj Op. 40. Cena 1 gld. Založil Fran Govekar, nadučitelj. V Ljubljani natisnili Blaznikovi nasled-

¹⁾ Zahn, o. c. pg. 80. —

niki. 1889. — Tako je naslov lčno avtografovanemu, 70 strani velike osmerke broječemu zvezku prediger in poiger za orglje, katere je sestavil neumorno delavni naš skladatelj Res krasno delo po vsebini, kakor zunanosti je razvrščeno v štiri dele. V prvem delu nahajamo 40 kratkih prediger v avtentičnih, starocerkvenih tonih, kakor v doričnem, frigičnem, lidičnem in miksolidičnem tonu. Čuditi se moremo, kakó je gospod skladatelj umel dati predigram te vrste toliko jasen in melodičen kolorit — V drugem delu se nahajajo predigre v vseh dur-tonovskih načinih. V tretjem pa predigre v vseh moll-tonovskih načinih. Četrti del zavzema pa poigre — postludije za polne orglje s pedalom. Pazno spremljamo raznovrstne skladbe g. Fajgeljua, in priznati moramo resnico besedij velicega glasbenika in skladatelja (g. A. F.), ki se je tako-le izrazil: »Alle Compositionen von Fajgelj bekuuden eine tiefe musikalische Bildung, sowohl in der Harmonie, als auch in der Compositionslehre; nicht minder einen guten, echt künstlerisch geläuterten Geschmack, welche denselben besonders in der Kirchenmusik glücklich leitet.« Ako je res, da so orglje kralj glasbenih instrumentov, čuditi se je, kako malo se pri nas glasba za orglje neguje. Ne mogli bi omeniti niti jednega dela te vrste, ako bi jih ne bil g. F. že šest spisal. Vsi so našli pri glasbenih strokovnjakih pohvalo in občno priznanje. Znani glasbeni profesor je o jednem teh del pisal nastopno: »Alle Stücke in diesem Hefte sind recht brauchbar; einige darunter aber sind von ergreifender Schönheit und weisen eine Leichtigkeit der thematischen Durchführung auf, die man nur beim Grossmeister Bach zu finden gewohnt ist.« — Po tako veljavnih izjavah smeli bi skoro trditi, da je Fajgelj prvi slovenski kontrapunktist in da ume za orglje pisati bolje, nego naši navadni skladatelji. Zatorej radi priznavamo, da se mu je delo 40. še bolje posrečilo, osobito zató, ker se je skladatelj trudil združevati umetnost in lepoto z lahkoto. O predigrah v starocerkvenih tonih smo se že izjavili; omeniti nam je še izvrstno izvedenih postludijev. Vsi, brez izjeme imajo veličasten značaj; v nekaterih pa akordske vrste kar jubilirajo, a vse brez posvetnosti in sentimentalnosti

Vse igre so lahko izvršive in velike vrednosti za študije mnogovrstnih glasbenih oblik, tehnične in tematične izpeljave, kar vse je svojstvo Fajgeljua, ki je zajedno tudi velik organist v praksi.

Zatorej naj si nobeden glasbenik ne pozabi in prilike ne zamudi, omisliti si velevažno to glasbeno delo, katero je v čast gospodu skladatelju, kakor g. založniku. Izvrstnosti in mnogovrstnosti je toliko (180 komadov), da bode zbirko vsak zadovoljno položil iz rok. Dobiva se zvezek za en gl. pri založniku gospodu Fran Govckarji, nadučitelji v Šiški, in pri Blaznikovih naslednikih v Ljubljani.

Ruska književnost. „Istoričeskij věstnik“ meseca majnika donaša L. Pavlenkovega statistični pregled o knjigah in časopisih, natisnjenih na Ruskem leta 1888. Tiskali so vsega tega leta na Ruskem (izven Finladije) 7427 spisov in to v 20,103.372 iztiskih. Med temi je ruskih 5318 spisov v 17,395.050 eksemplarih, 2109 spisov v 5,708.222 eksemplarih pa neruskih. Med zadnjimi je poljskih 716 spisov (1,888.631 eks.), hebrejskih 343 (1,004.692 eks.), nemških 311 (514.149 eks.), lotiskih 217 (707.050 eksempl.), estonskih 178 (794.850 eks.) in še nekaj v drugih jezikih. — Med ruskimi je 629 slovarjev in iskalnikov o raznih strokah (3,877.592 eks.), 521 učnih knjig (3,691.838 eks.), 720 bogoslovnih (3,334.182 eks.), 838 leposlovnih (1,953.818 eks.), 445 medicinskih (446.985 eks.), 256 zgodovinskih (288.023 eks.), pravnih 176 (248.706 eks.), kmetijskih 173 (214.819 eks.), vojaških 159 (211.944 eks.), literarno-zgodovinskih 155 (178.623 eks.), za deco 150 (545.662 eks.), zemljepisnih 144 (141.062 eks.), narodnih 142 (821.800 eks.), politično-gospodarstvenih 115 (65,341 eks.), tehnoloških 101 (84.088 eks.), prirodnoznanjskih 93 (109.240 eks.), o vzgoji 60 (64.818 eks.), o zgodovini umetnosti 52 (43.417

eks.), modroslovnih 46 (62.960 eks.), matematičnih 45 (32.150 eks.), o računovodstvu 43 (37.417 eks.), političnih in socialnih 33 (31.070 eks.), raznih brošur pa 142 (144.035 eks.). Med slovarje in iskalnike je vstetil 155 ruskih koledarjev (1.537.649 eks.), neruskih koledarjev je pa izšlo 205 (1.323.640 eks.). — Zanimiva je tudi statistika, koliko spisov je prišlo na svetlo po raznih mestih. V Peterburgu je izšlo 2484 spisov, v Moskvi 1547, v Varšavi 912, v Odesi 274, v Rigi 264, v Kazani 228, v Kijevu 216, v Tiflisu 207, v Vilni 174, v Derptu (Dorpat) 173, v Harkovem 104, v Revalu 97, v Mitavi 90 itd. — Perijodičnih spisov je bilo 667 in sicer 493 ruskih, 76 poljskih, 49 nemških, 13 estonskih, 8 lotiških, 7 francoskih itd. — V Peterburgu izhaja 193 časnikov, v Varšavi 75, v Moskvi 70, v Rigi 23, v Kijevu 20 itd. — Po vsi evropski in azijski Rusiji spada po jeden dnevnik na 484.590 duš; po posameznih mestih pa v Revalu jeden dnevnik na 8550 duš, v Rigi na 13.490, v Tiflisu na 14.860, v Peterburgu na 28.970, v Moskvi na 75.350 duš. — Vse to nam kaže, kako lepo napreduje slovstvo rusko in, da, hvala Bogu, Rusi še nimajo primeroma toliko časnikov kakor — Slovenci. Da jim to nikakor ni v škodo, kaže jasno napredek njih nečasnikarskega slovstva.

Razne književne novice. Grofa Lva Tolstojega roman „Kosaki“ je ponemčil z dovoljenjem pisateljev L. A. Hauff. Založil jih je Janke v Berlinu. Spis sicer ni roman v navadnem pomenu besede, komaj je novela. Vender pa slika pisatelj svojega junaka Olenina prav po narodi. Oleninu se gnusi sedanje društveno življenje. Zato se umakne v Kavkaz. Krasna naroda ga navdušuje; ker pa junak svojega svetožalja ni pustil na planjavah ruskih, ampak je je prinesel s seboj tudi na gore, zato ga navadno prosto ljudstvo, med katerim si išče tolažbe, ne umeje in tudi krasna kosačka deva, v katero se zaljubi Olenin, ne, torej osedla konja in jaše dalje po svetu — Vender hvali to delo tudi nemška kritika. —

Istea ruskega pisatelja spis „o življenji“ ponemčil je S. Behr na Lipskem. Duncker in Humblot. —

Silvester Golgočikij, pisatelj „filosofičnega slovarja“, profesor Sv. Vladimirskega vseučilišča Kijevskega je umrl dne 11. jul t. l. Poročil se je l. 1813. v Kameneu-Podolskem. Spisal je mnogo, slovel je kot pedagog in učenjak. —

Mara Cop Marlet je izdala v Budapešti knjigo: „Südslavische Frauen auf Höhen und Tiefen der Balkanländer“. Uvod je napisal Jos baron Helfert. Prof. Jurij Vastagh je dodal šest slik. Tisek in slike so krasne. Med slikami pa nahajamo tudi „ciganko“, ki gotovo ne spada med slovanske ženske. Vse kar piše pisateljica, povedano je že bolje, tudi v nemščini. Med drugimi podatki o starožitnosti slovanski pravi tudi, da so se ločili stari Slovani okoli leta 1500. Grešila je torej za tisoč let. Knjiga se sodi torej sama.

Pri S. Fischerju v Berlinu je prišla na svetlo nemška prestava dveh pripovedij poljske pisateljice E. Orzesko: „Simson junak“ in „solnčni žarek“.

12. zvezek časopisa: »Deutsche allgemeine Criminalzeitung« prinaša prevode iz češčine: »Die schwarzen Kürassiere« Beneša Třebízškega, »Der Biahof«, »Das Duell«, »Miltiades Psuros« Svatopluka Čecha, »Ein verirrtes Liebeslied« L. Stroupežnickega, »Die Mutter«, Jiraseka, »Schlechte Menschen« J. Liera in balado Jar. Verchlickega »Des Zigeuners Geige«.

Nikolaja Aleksejeviča Nekrasovega dela je ponemčil H. J. Köcher. Na svetlo so prišla pod naslovom: Nicolai Alexejewitsch Nekrassows sämtliche Werke. I. in II. zv. v Lipskem pri W. Friedrichu. Prestava je metrična in dobra, škoda le, da je pisal prevoditelj uvode ne da bi nam bil naslikal literaren životopis pesnikov, a dela pesnikova sama že kažejo, kakó plitvo sodijo oni, ki ga mečejo med nihiliste.

Grofa Lva Tolstojega »Polikuško« ponemčila je iz ruskega Ida Brendel, Založil jo je D. Brinslow v Neubrandenburgu. Pesnik nam kaže tu, koliko srca ima tudi še prosto revno ljudstvo

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obezben v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrta leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**. Uredništvo in upravnštvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Ali gospod Vrban se ni dal preplašiti. »Glejte ga, ta je, ki vam prinaša kugo in lakoto v dolino, in sedaj je prišel še v našo sveto cerkev, in več hoče biti, kakor je mašnik katoliški. Ali naj tukaj ostane? Ali je pobegniti meni, ki sem jih izmed vas toliko krstil in jih vzprejel v cerkev božjo?«

Takoj je bila družba v plamenu. »Iz cerkve ž njim! Izpred božjega obličja s tem nestvórom! Ubijmo ga!«

Predikant se ni genil s svojega mesta ter je izpregovoril odločno: »Vi ste slepi, prišel sem vam resnico oznanjat, a vi me hočete kamenjati, kakor so kamenjali prvega mučenika, sv. Štefana!«

»Kaj bodeš ti nam govoril?« oglasil se je Luka s Podgozda, in koščeno roko mu je položil na ramo. Kolikor mi imeti hočemo resnice, dobimo je pri gospodu Vrbanu. A ni res takó, možje?«

»Res je, res je!« Posebno ženstvo je prav živahno kričalo. Predikant se ni zbal te razburjenosti. Bil je še takó predrzen, da je stopil proti oltarju, prav kakor bi hotel z njega vreči svete posode.

»Bogá samega hoče napasti!« kričal je kapelan Vrban, »pomagajte!« In kakor besen je planil s svoje lece. Ni mu bilo treba hiteti. Že je razljučena množica obsula predikanta in siloma ga je vlekla iz svetišča.

»Predvčerašnjem si nočil pri meni,« vpil je pogorski kmet, »a drugo jutro mi je izvrgla krava mrtvo tele! To si mi naredil ti!«

To rekši je vsekal predikanta s pestjo po obrazu, da je bil takoj ves krvav.

»In pri nas je bil tudi,« kričala je suha ženica, »Špelica moja je bila prav hudó bolna in drugo jutro, komaj je ta črnúh odšel, précej je umrla. Drugače bi pa bila ozdravela, le ga, možje božji!«

Zopet se je dvignilo nekaj pestij, ki so vse padale po predikantu.

»Okrog hiše moje je tudi lazil,« oglasil se je Luka s Podgozda, »in še tisto noč mi je sapa podrla staro hruško na streho, da mi je vse polomila. Udárimo ga, da ga potem vrag več ne prinese v naše kraje!«

Takó so ga tepéči iztirali iz svetišča. Grofica Suzana s svojim spremstvom se je odmeknila takoj, ko je nastal prvi vrišč. Dasi je bil spoznovalec svetega evangelija v veliki nevarnosti, vendar je hitro sedla na konja in krenila po hribu nizdolu.

Pozabila je še celó na oborožene svoje hlapce, takó se ji je mudilo.

V tem so bili predikanta pritirali pred staro lipo, ki je razprostrala vejevje skoraj nad cerkvenim vhodom. Vpili so in kričali nánj, in najsurovejši so ga neprestano topli. Jurij Knafelj pa je bil pravi